

Csángó Tükör

Moldvai Magyar Kulturális folyóirat

Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület

XIII. évf. 42. szám

Ára: 300,-Ft.

6/2016

Az ibolyászó lány

„Ez igaz történet. Várja el, hogy mondjam el, hogy vót!

Az embernek minden reggel tűnt el a leánya, nem tudták, hogy hova ment, s közbe' odajárt, ki az erdőbe, az erdőpásztorral szeretkezni. Egyik nap kiment az ember arra a helyre. A leány azt hitte, hogy a szereteje, távolról nem ismerte meg, hogy az apja jött ki erdészruhába, s hívta magához:”...

Részlet Ábrahám Judit írásából

Gyimesi Gyermek a Csíksomlyói búcsúban

Forrás: http://www.gyimesiszallas.hu/szekelyfold_hu/csiksomlyo.html

Tartalom

Hangoló.....	2
Irodalom.....	3
Vélemény.....	4
Életrajz.....	18
Gyimes varázsa.....	27
Nyelvőr.....	29
Hirdetés.....	31

Impresszum:

Főszerkesztő: Tampu (Compoly)Stelian
Szerkesztőbizottság: Bogdán Tibor, Tampu Ferenc, Tampu Krisztián, Kóka Rozália, Trunki Péter

Munkatársaink: Ámbrahám Judit, Iancu Laura, Diósi Felicia

Lektorálta: Káposztás János Attila

Tördelőszerkesztő: T. (Compoly)Stelian

Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar

Kulturális Egyesület

Elérhetőségünk:

lakatos.demeter@gmail.com

Tel: 0036304484754

Folyóiratunk megjelenik

Nemzeti Kulturális Alap

támogatásával.

XIII. évf. 42.szám

2016.6.

CE/28567-2/2012

Helyzetértékelés 2

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy nekem jut mindig az első írás lehetősége, ezért úgy gondolom, hogy nekem lehetőségem van befolyásolni a kedves olvasót, még mielőtt rátérne a 4-5-6 stb. oldalak elolvasására. Természetesen én is, mint mindenki más, szubjektíven látom a pillanatnyi helyzeteket, de a jövőt jósló szemüvegem sem lehet teljesen objektív, mert ez sajnos lehetetlen. Saját magam szemüvegén keresztül látok én is mindent, és nem hiszem az abszolút objektivitást. Logikailag is ellentmondásos lenne, hiszen mindig egy szubjektum mond ítéletet. Vannak úgynevezett Tények, de a tények is csak valakin vagy valamin átszűrődve váltak tényekké, így hát abban a pillanatban azok már szubjektív tényekké válnak.

De a Moldvai magyarság helyzetével, ezektől függetlenül, foglalkozni kell. Valakinek, valakiknek meg kell mondani, ki kell mondani, le kell írni, meg kell állapítani, helyzetet kell értékelni. Fel kell tárni a hibás lépéseket, de méltatni kell a jó és helyes cselekedeteket, meg kell inteni a tévelygőt, de dicsérni kell a jó úton járókat, meg kell sejteni a jövőt, de óva kell inteni, ha rossz útra tértünk, és mindezekért Nem kell megsértődnünk, még akkor sem, ha minket is érint a dolog. Mi magyar emberek nagyon nehéz természetűek vagyunk..., mindenkinél jobban tudunk mindent, mindenhez jobban értünk, mint bárki más, nem tudunk meghajolni a jobbtudás előtt, mert mi akkor is jobban tudjuk... A tizenöt millió magyar embert tizenöt millió ember akarja vezetni, irányítani. Meg kell tanulnunk, hogy az autodidakta szakember is lehet jó, de ne vessük el azt a szakembert sem, aki esetleg 5-6 évet könyökölt egy egyetem padjaiban, mert lehet, hogy ő is tud valamit. Nem mondhatjuk meg egy olyan embernek, hogy mi az oktatás, aki 40 évig tanított és iskolát igazgatott, mert én fiatal vagyok és korszerűbb, mert én modern copfokat viselek és modern pszichológusokat olvasok.

Mindezek mellett úgy gondolom, hogy teret kel adni mindenkinek, aki nem árt a helyzet-

nek, meg kell keresni az igaz gyöngyöket, mert csak értékből lehet értéket teremteni. Az is szubjektív tény, hogy a moldvai magyarság sorsának alakulását valamilyen politikai erők nagyjából 15 évvel vetítették vissza. Ez nem tagadható, de hogy ez kiknek a felelősége, azt nehéz megállapítani, mert az önző, áskálódó aktív jótevők mindig mindenkit lenéztek, ócsároltak. De az is szubjektív tény, hogy történtek jó dolgok is, mert ma már sok településen oktatnak valamilyen szintű magyar nyelvet, azonban kritikaként rögtön hozzátehetjük, hogy ma már magyar tannyelvű iskolák is lehetnének, ugyan úgy mint a székely-magyaroknak Románián belül. Mi moldvai magyarok, miért vagyunk másodrangú magyar nemzetiségű állampolgárai az államnak? Feltehetnék még millió ilyen kérdést, de kinek? Be kell látni, hogy sok tekintetben hibáztunk, és itt a „hibáztunk” kifejezést mindannyiunk nevében mondanám, mert nem csak Ő hibázott, hanem Én is, Ti is, Ők is, Mi is, mindenki, aki az ügyért tett valamit. Ha mással nem is, de a csendben maradással is lehet hibázni.

Ha azonban csak a sebeinket nyalogatjuk, azzal sem megyünk semmire, nem kell elfelejtenünk, hogy emberek vagyunk, s aki dolgozik csak az hibázik elven tovább kell gondolnunk helyzetünket, ahogy ma a divatos politika mondani szokta, „újra kell gombolni kabátunkat”. Egymást nem bántva, mindegy hogy a Kárpát-medence mely szegletében élünk és tevékenykedünk, közösen kell átgondolni dolgainkat, közösen kell megoldanunk problémáinkat. És mindenkinek van felelősége, aki a magyar nemzethez tartozik, senki nem vonhatja meg a vállát, hogy mi közöm nekem a Moldvai Magyarokhoz, vagy a Székely Magyarokhoz, mindenkinek kutya kötelessége a közösségét szolgálni, mert mindannyian használjuk a közösség alapértékeit, mindenki kivesz valamit a közösség kosarából, s ha ez így van, akkor Nekem is kell valamit tennem a Közös kosárba. S ha ilyen szemlélettel üljük körbe a kerekasztalt, akkor építő és hasznos tagjai leszünk népünknek, hazánknak, hogy majd egyszer gyermekeink s unokáink is büszkén emlékezzenek ránk.

Tampu Stelian

IANCU LAURA

Nádszálak^[1]

Felhősödik s az Isten
most éppen háttal van,
mereng, mintha anyámat
látnám ujját tördelni szorgosan,
már csak ül, már csak öregszik,
örökölt gyolcsingében;
pohár vízért sem kiált már
tegnap óta Isten.

Vergődik a harangnyelv,
kettőt búcsúzik, egyet üzen,
nyakába veszi a világot,
mintha meleg halott volna,
ki tudja melyik templom
hányadik tornyába,
ütéseire meg-megrezzen Isten
hajladozó háta.

^[1] Vigilia, 2016. június

Csillagtalan ég alatt

Csillagtalan az ég ma éjjel.

Száz éve csend van a temetőben.

Maradt egy szelet kenyérem.

Düledszik Krisztus teste

a kőkeresztben.

A kőtáblán elhalt betűk,

gyászból gyászba öntik.

Sötétbe vész ma is a táj,

embernyom nincsen rajta.

Kékre festett házban lakom,

éggé kopott az otthonom.

A moldvai magyarság helyzete, további kilátásai a 2016. év kezdetén**Előszó**

Írta: Duma-István András

Mint mindig, jelen írásomnak cél-

ja az, hogy egy moldvai magyar ember szemszögéből mutassam be a moldvai magyarság jelenlegi helyzetét, különböző szempontokból.

Mivel az írásom előtt több moldvai emberrel is beszéltem, mint moldvai magyar a moldvai magyarral szemben, aki sokszor magyarul se tud kommunikálni, mégis a lelke mélységében magyar.

Mindezek mellett befolyásolja írásomat az eddigi tapasztalatom is, amelyet a moldvai magyarság megmaradása érdekében megélttem.

Rengeteg felmerült probléma és a tényezők világosabbá tették ezt számomra, valamint sok más tényező is, amelyek befolyásolják a moldvai magyarság további létezését.

Semmi szándékom nincs, hogy az egyik vagy a másik munkáját kiemeljem abban, amit tett vagy nem a moldvai magyarság ügyében.

Mindazt, amit itt és most leírok, ugyanúgy látom nemcsak én, hanem sok más idevaló ember is.

Habár az utóbbi időben történt események **megfékeztek a moldvai magyarság teljes asszimilációját a románságba, és ma nemcsak a 10%-uk beszél magyarul, hanem több mint 50-60%, mégis az asszimiláció gyorsulása nagyobb a kívántnál.**

Ez még azok számára is világos, akik nem akarnak magyar népet Moldvában.

Bizonyára közülük nemcsak a román hatalom belüli nacionalista az, aki keményen tesz az asszimiláció érdekében, hanem különböző érdekek és külső tényezők is befolyásolják az egészet.

A munkavándorlás révén a csángó népből nagy számban asszimilálódtak más-más nemzetekbe is, nagyon kevesen kapva helyet magyar hazájukban, habár a magyar anyaországban is boldogulnak. Hisz sok más országban jobb bánásmódban részesülnek. Gyerekeiket a munkáltató országukban nevelik fel, kevesen térnek vissza, de rajtuk könnyen észrevehető, hogy nemcsak a

nyelvvesztés az, amit elveszítenek, hanem identitásuk még job-

ban eltorzul a román identitás tudatában, esetleg tudatlanságban, ami a janicsáriság felé vezet, nemcsak a magyar nemzet ellen, hanem egész Románia ellen is.

Mivel a befogadó országban románoknak tekintik őket, ez erősödik bennük, hisz innen vándoroltak ki, ugyanakkor a továbbiakban gyökértelenítve, se román, se magyar identitást nem élnek meg. Mindezekből könnyen látható, hogy az eddigi foglalkozás a moldvai magyarsággal nem túl nagy eredményeket hozott számukra.

Ritkábban előfordul az is, hogy különböző országokban magyar társadalommal találkoznak. Ez felébreszti bennük a gyökereiket, ám ugyancsak egy vágy marad meg bennük, mert épp a külföldi sorsot élik meg azokkal a magyarokkal is, akikkel együtt élnek.

A múlt rendszerváltása után azt várhatta volna el az ember, hogy a moldvai magyarok többsége visszatér a falusi életre. De ez csak rövid időre bizonyult irányzottnak. A földek visszaszolgáltatása részben történt meg, a demográfia növekedése miatt nem túl sokat segített a stabil élethez.

Igény az úgynevezett modernizáció irányába volt, de befogadó társadalom erre nem lát-szódot, inkább az idegenek részéről, és itt is úgy, mint a modern szolgák.

Ugyanúgy, ahogy a románság próbálta asszimilálni a románságba a csángókat, később a munkaerő szüksége nyugatra vagy más vidékekre irányította el az embereket, széttépte és még ma is tépi a parányi magyarság rétegét Moldvából.

A fejlődés és a műveltség nagyon fontos mindenki számára, mégis ez nagyon szép akkor, amikor az ember a saját kultúráján belül tudja megőrizni a szerzett tudását.

Bizony a csángók kultúrája egységesnek bizonyult, habár két nyelvet használtak: magyar-román, román-magyar.

Az a réteg, amely egy stabil, erős fejlődést akart volna, elfogadta azt, hogy a saját kultúrájának erősödése és műveltsége az

ősi gyökerekkel történjék. Ezért elkezdtek mindezek irányába dolgozni, habár kezdetben kevesen, ritkábban szétszórva, később nap mint nap csatlakoztak ehhez az irányhoz több százan, aztán ezreken. Hogy mit tudtak elérni, és milyen helyzet alakult ki, azt nehéz észlelni. Mégis a jelen pillanatban pár dolog számunkra tisztán látható. Ha azok, akik segíteni akarnak a moldvai magyarokon, nem látják be a jelen helyzetet, akkor minden elvész. Ha pedig értelmesen közelednek az ügy mellé, akkor bizony épp most tudnak közösen a csángókkal egy olyan döntő történelmi pillanatot létrehozni, amely majd az egész magyarságon tud segíteni, és azon európai értékeket tudják kiemelni, amelyek ebben az elszigetelt népben maradtak meg.

Hovatartozás

A hovatartozás fontos mindenki számára, ahogy a fának is gyökérre van szüksége, ugyanúgy egy építkezésnek is alapra van szüksége, hogy meg tudjon állni.

Mi több, az állatok nemcsak fajokban csoportosulnak, hanem családokban és más formákban, ami törzseknek is megfelel, akárhogy is mondanák: csorda, sereg, raj, falka, hangyabolyok, stb.

A hovatartozás tényezője az ember szabad gondolkodásához, önálló döntéseihez szükséges, ha ez valamilyen formában sértett, akkor nemcsak a személy, hanem az egész közösség sértve van. Egy hovatartozásában sérült személy, vagy nemzetrészt nemcsak saját közösségének okoz problémát, hanem azoknak a nemzeteknek is, amelyekkel érintkeznek.

Ezért fontos mindenki számára egészségesen megalapozni a hovatartozását: faji, nemzeti, vallási, életmód alapján. Mindezek olyan életmódban nyilvánuljanak meg, amely tiszteletben tartja az életet, a környezete védelmével, a természetben lévő együttéléssel. Ha csak egy tényező hiányzik egy rendszerből, akkor a társadalom minden személye veszélynek van kitéve. Mivel,

hogy ha egy testrészt is sebesült, a személy nem tud teljes életet élni, így a sebesült lélek nehezen tud alkalmazkodni. Mindezt úgy vélem, hogy nemcsak a test semmisítése bűn, hanem még nagyobb bűn a lélek semmisítése is, a szabadságának korlátozása, minden emberjogi megfosztása csonkításnak számít.

A moldvai magyarság hovatartozási tényezőinek szabad életet biztosítottak, a XIX. század elején keményen megtámadták, és a XX. század elejétől a végéig nagy erőszakkal rombolták más magyar nemzetekhez képest.

Még 1859 (1) után az új országban állampolgárság nélkül maradtak a moldvai magyarok, ezen idők után kérdőjeleződött meg a magyar anyanemzethez való tartozásuk. Habár később román állampolgári címet kaptak, ez a nemzetség vesztésének szükségletét, mint fizetséget sugallta a román többség részéről.

Ami segített az egységükben: az egységes római katolikus vallás, ami megmaradt. A XX. század változásai alatt a kommunizmusig próbáltak egységben maradni. Ezen idők propagandája nagyon hatott. Majd a kommunizmus későbbi összeomlása a külföldi munkavállalás szükségét sugallta a túlélés reményében, ez keményen szétszórta a moldvai magyarokat, a hovatartozás kérdése is felmerül, és háromfelé oszlik:

Beolvadás a románságba; kivándorlás, ahol azokba az országokba olvadjanak be, ahol élnek; vagy a magyarság újraéledése, erősödése adjon alapot a még tudatában élő népnek?

Ahogy látjuk, a hovatartozásban mindig fontos szerepet játszik az az intézményesítés, amelyben részt vesz egy személy, család, vallás, közösség, nemzeti erő, állami intézményesítés.

Gazdaság

A moldvai magyarság ősi gazdálkodásának régebbi helyzete volt az, amely meg tudta menteni és fenntartani a kultúráját a XIX. század végéig, valamint a XX. század feléig. Az addigi elszigetelt mezőgazdaság volt

annak a záloga, hogy a moldvai magyarság zöme többségében meg tudja élni. A falvakon belüli kis gazdálkodások, mesterségek egy önálló kultúrában tartották fenn a népet. A gazdálkodás mellett a család szentségét tudták erősíteni egy olyan egységben, amely a hagyományok fenntartásában célszerű volt. Máskülönben volt helyzet, amikor pár falu lakossága a demográfiai növekedésük miatt a környéki falvak felé migrációra kényszerült. Ez a kényszer hozta önmagával a szomszédban lévő kultúrát is. Nos, Moldva területén a román kultúrát. De Moldávia területén nem tudjuk, mi történhetett. Így az egész Moldvai magyarság sorsát különböző helyzetek határozták meg. Habár a XX. század végén Gyimes egy része erőszakkal Moldvához volt csatlakoztatták, a népesség sorsa megpecsételődött, és egy gyorsabb asszimilációnak volt kitéve, hasonlóan a Szeret folyóhoz közel élő magyar népekhez. Hisz a már kommunista rendszerbeli helyzet az egyetlen egy román egységhez való tartozásra törekedett, ennek törekvését bizonyára a gazdaság is jellemezte.

Nem emelem ki az összes ennek megfelelő falut, kimutatva pár példát, hogy hogyan kezelték a gazdaságot, mégis Kostelek és Külsőrekecsin (2) elszigeteltsége, a falusi gazdálkodás megmaradása adta meg a lehetőséget a közösségek gazdálkodási és kulturális formájának. Más falvak, amelyek más gazdálkodásba kezdtek bele, mint a vándor munkavállalás, iparosítás, a gazdasági igényeik és kultúrájuk fokozatosan változott és alkalmazkodott. Mindezekhez a moldvai adminisztráló hatalom egy asszimiláló politikát hozott létre, ebben gyengítve a szabad önálló gazdálkodást is.

A XX. század végén megtörtént változások egy új helyzetbe hozták a moldvai magyarság zömét.

Egyrészt a földművelő gazdálkodás visszaszolgáltatása és az ipar megszűnése, úgy látszott, visszavonzza a falvak lakosságát. Ez részben meg is történt, ám a csángóság, a moldvai magyar demográfiai növekedés hatására az utóbbi században, sok személy föld nélkül találta magát. Voltak különböző

helyzetek. Nagy családoknak fel kellett aprítaniuk az így is pár hektárnyi földbirtokot. Más helyen az idősek kihaltak, a földre vonatkozó dokumentáció nem volt megtalálható, hisz nem voltak Erdélyhez hasonló dokumentációk. A téészesítés idejében nem volt helyes leltározása ezeknek a birtokoknak, így sok fiatal szegénynek találta magát. Nem volt lehetőségük visszatérni a mezőgazdaságba, és a kevés szakmai felkészültségük nagyobb részüket vándormunkás irányba kényszerítette. A kiképzett értelmiség kiszolgáltatottnak találta magát a válsági állapotban. A helységen egyáltalán nem, vagy csak felszínesen avatkozott be a magyar politika, amely ezeken az állapotokon tudott volna segíteni.

Aki nem választotta a külföldi munkavállalást, a helyi új román infrastruktúrán belül alkalmazkodott. A gazdaság terén is azokhoz a politikai megoldásokhoz fordultak, amelyek az emberi lény megmaradásában segítettek. A nagy idegen vállalatok rohama nem adta meg a lehetőséget, hogy helyben maradjanak a munkavállalók, a kis mesterségek. A tőke hiánya szétszórta a fiatalságot, habár a többségük keresett helyet a magyar gazdálkodásban is. Ahol nem nagyon találtak helyet, feketén dolgoztatták őket, baleseteket szenvedtek, közülük sokon belehaltak, így a moldvai magyarság zöme Olaszországba, Angliába, Spanyolországba menekült, ahová egy részük le is telepedett.

A magyarságot összefogó egy-két magyar civil szervezet nem tudott segíteni, nekik munkahelyet biztosítani. Ahogy említettem, ha a munkaerő Erdély vagy Magyarország felé irányult, akkor kiszolgáltatottságban találta magát. Sok fiatal balesetet szenvedett, egy életre lebénuva, többen fekete munkapiacra kötöttek ki, és a szociális helyzetüket sem tudták rendezni. A fiatal generáció saját nemzetén belül se tudott megmaradni, menekülésre és további kivándorlásra kényszerült.

Meglepő módon szerencsésebb helyzetben voltak azok, akik olyan országokban dolgoztak, ahová nem tudtak tartósan letele-

pedni, például Izrael, kisebb részt Anglia, ők visszatérve itthon építkeztek, szerencsére megőrizve a normális irányokat. Kevesen befektetésbe kezdtek és rákényszerültek a helyi gyenge román gazdaságba bekapcsolódni. A moldovai magyar nemzeti gazdálkodás hiányában a nemzeti gazdálkodás kihalt, és pár családi gazdálkodás alakult ki. Ez az a helyzet, amely a XXI. században találta a moldvai magyar származású személyt, aki gyökértelenítve, vagy magyarságában reménykedve nem lát kiutat.

Mindezekért a helyi moldvai magyar gazdálkodás kialakulása nagyon fontos, nem ajánlatos az a helyzet, amikor Erdélyből származó magyar befektetők jönnek erre felé, épp csak a munkaerő kihasználása érdekében, szintén, mint az olasz, francia, török befektetők, amelyek bizonyára jó kizsákmányolható területet és népességet találnak a helyszínen.

A moldvai magyarságot rá kell venni kis gazdálkodásra, a fiatalokat kioktatni olyan termelési képességre, amely az életben maradásban, a magyarságuk megőrzésében is segíthet.

Erre kellenének a népfőiskolák, mégpedig valódiak, nem olyan, hogy egy-egy órát hallgatnak sokszor nem is fontos dolgokról.

Jelen kereten belül ezekre a módszerekre nem térek ki, mégis figyelembe hoznám, hogy ezen a téren sok tennivaló van. Ezt jól ki kell gondolni, és más nemzetektől tanulva, itt is kell alkalmazni.

Vallás

A vallás kérdése nem mindig az Istenben való hitet tükrözi egy emberi gondolkodásban, hanem az Isten léte mellett az életmódot is tükrözheti, vagy egy Istenről való véleményt jelent.

Mondhatjuk, hogy az istentelenek is vallásban élnek, megtagadva Isten létezését. **Sok magyar és nem magyar ember furcsállja azt, hogy a moldvai magyarság egy része a római katolikus vallást vallja nemzetének.**

Habár ez nem „egyedülálló”, mert pl. Észak-Írországból a katolikus írek túlnyomó része nem is tud írni. Tehát nem egyedülálló, de ritka jelenség, ami Moldvában van.

Az égvilágon ilyen nincs, habár ezt támogatja a iasi püspökség is. Ennek furcsasága még nagyobb, amikor ezt az egyház tolerálja minden szemszögből. Az ország, Románia előszeretettel fogadja a helyzetet, hisz így csökken a magyarok létszáma az országon belül. A magyar nemzet csak az utóbbi időben próbál segíteni azoknak, akiknek inkább harcolva kell megvédeniük nemzetiségüket, identitásukat.

Az egészben az egyház álláspontja az, amely a nép gondolkodásának megváltoztatására törekszik, a magyar nyelvet nem tartja értékesnek, és az új papgenerációt nem oktatja a magyar nyelvre, így a magyar nyelv elfedését és romlását gyakorolja.

Nem lehetek elítélő az egyház döntésén, mégis felteszem a kérdést abban, hogy mivel egy nyelv az Isten ajándéka, ezt miért nem tiszteli az egyház?

A római katolikus egyház ezzel a hozzáállásával a saját szabályzatát szegi meg, mint univerzális nemzetközi egy Istenben hívő vallás. A iasi püspökség úgy viselkedik, mint az ortodox vallás, amelyről tudatos, hogy az országban a többségben élők nemzetének hatalmát vallja és erősíti, mindezt ellentétben a református vallással, amely mindegy, milyen országban létezik, a nemzetnek megfelelő identitását tartja meg. Miért vallja a iasi püspökség, hogy Moldvában nem a nemzetekből kialakuló római katolikus nemzetek élnek, hanem csak román római katolikusok? Ezt nehéz megérteni. **Hisz Moldvában a legtöbb római katolikus a moldvai magyarság, akiket csángóként neveznek meg, mellettük következnek a kis csoport lengyelek, valamint parányi németek, és a vegyes házasságra áttért pár román római katolikus.**

A görög katolikusok egy része áttért román római katolikusnak, akik maguk is a moldvai római katolikusok között kisebbségnek számítanak, hisz a romániai románok többsége ortodox vallású.

Moldvában a római katolikus egyház nyelve a román nyelv, mellettük a lengyeleknek megengedik a lengyel nyelv használatát valamilyen körben és a néhány német származásúnak német nyelven.

Érdekes, hogy éppen az egyház az, amely a nemzetiségi tudat zavarásában segít, és nem akárhik teszik ezt, hanem olyan egyházi képviselők, akik a moldvai magyar nemzetből származnak. Az egyház nagy támogatókat fektet ezeknek az embereknek, valamilyen célból segítve a ferdítőket. Mindezt a többi magyar egyház beleegyezésével, akár Romániából, akár a világ más részéről. Ha épp a magyar származásúak engedik ezt, akkor ki tudja a moldvai magyarokat megvédeni?

Igazából egy nagyon erős vallásnak számított és még egy ideig számítani fog a moldvai magyarok megmaradásában, addig, ameddig a nemzeti öntudat elvész a nép emlékeiből.

Hisz az egyház épp a nemzetlenítésen dolgozik, bátorítva az egyik kultúrát a másik kultúra megsemmisítésében. Mivel, ha nem tartozunk a latin nyelvekhez, nem kapunk védelmet attól az egyháztól, amelyben élünk.

Bizonyára sokon azt fogják mondani, nem az egyház a bűnös. Ha ez igaz, akkor miért engedi az egész helyzetet? Esetleg attól félnek, hogy ha Moldvában a magyar jog kérdése felmerül, akkor Erdélyben is a román nyelvű jogi kérdést kell megengedni?

Én ezt az egészet már viccesnek látom.

Egész Erdély területén a román nyelv joga erősödik, a janicsár (3) papok román nyelvű római katolikus plébániákat hoznak létre. Ebbe beleegyeznek az erdélyi püspökök is. Magyarországon több román nyelvű római katolikus szentmise történik. Ha nem román, akkor más. A római katolikus egyház magyarországi helyzete olyan, mint Moldvában, a magyar közösségekben ezelőtt ötszáz évvel. Erdélyben ezelőtt száz év körül.

Az audiencia vagy nunciatúra a pápához, esetleg a püspökségekhez ugyanez hiábavaló volt. **Éppen úgy szégyennek számít az is, hogy időnként két moldvai pap végez**

magyar nyelvű képzést, hogy Moldvában magyarul tudjanak misézni. Tudomásunk szerint az egyik állattenyésztő közgazdász-ként dolgozik Iasi város környékén egy román környezetben. A másik külföldre ment szolgálni. Akkor feltesszük a kérdést, miért kellene ezek a képzések? Semmi együttműködés vagy odafigyelés nincs azon civil szervezetek felé, amelyek védik ősi kultúrájukat. Mi több, az egyház hozta létre azt a román jellegű római katolikus szervezetet, amely a moldvai magyar kultúrát elutasítja.

Bizonyára a moldovai római katolikus egyház más területeken is nagy változásokba kezdett, a család szentségének megtartását nem védi, a vegyes házasságot állítólag engedi, de sok hívőt elveszít az ortodoxia tengerében. Új vallások jelennek meg a moldvai magyar közösségekben, sok fiatal eltávozik a római katolikus egyháztól, mivel ennek anyagiassága és politikai irányzata bizonyos helyzetben eltér a vallási élettől. Külföldön felkeresik a moldvai római katolikus híveket és román nyelvű miséket tartanak a kivándorolt fiataloknak, holott ezekben az országokban meg lenne a lehetőség magyar anyanyelven gyakorolni a római katolikus vallást. Az iskolai oktatás egy gyereket nevel fel egy bizonyos életmódra, ám a vallásgyakorlás engedett, és a média, az életkörülmények azok, amelyek a személyt befolyásolják életmódjában. Az utóbbi időben azt érezzük, hogy a nyugati világgal való kapcsolat megsemmisíti a kultúránk legfontosabb elemeit, néha az egyház segítségével. Ezek pedig: a család szentségének értéktelenítése, kevés gyerek elfogadása, túlságos materializmus. Az úgynevezett emberi szabadság, amely túlzott használatában, a személy védelmének árnyékában egész közösségeket sért meg.

Fontos ezeken a tényezőken elgondolkodni és mielőbbi előrelépéseket tenni, a moldvai magyarság magyar nyelvű gyakorlatának érdekében tenni, védeni a római katolikus vallás összefogó erejét a magyar nemzetben belül is. Figyelmeztetni az egyházat azon túlzott lépéseiben, amely az anyagiasság és a politika irányába tereli magát (nagy összegeket kérni szolgáltatásaikban), így megtarthat-

jük fiataljainkat nemcsak nemzetünknek, hanem azon értékek mellett is, amelyeket megőriztünk évszázadokon keresztül, és amelyek a moldvai magyarság gyarapodásán segítettek.

Oktatás

A moldvai magyarság oktatásában az ősi történelem során a családnak volt a legfontosabb szerepe, majd az egyház segített ebben, így mamáig az egyháznak nagy ereje van a család döntéseiben.

A moldvai magyarság oktatási rendszere nem alakulhatott ki a modern világ kezdetében, hisz az 1848-as nemzeti forradalmak után az 1856-59-es események a moldvai magyarokat az állampolgárság elvesztésében találta. Ez volt a Mátyás király utáni Moldva elszakadásának legnagyobb hatása az itt élő magyarok számára.

Iskolarendszert a román hatalom román nyelvű oktatással próbált illeszteni a moldvai magyar falvakban nagyon kis sikerrel, mondhatjuk sikertelenül.

Nagy eredmény csak a második világháború után történt a Petru Groza kormány idején, amikor a Magyar Népi Szövetség működött Moldvában is.

Ebben az időben több mint százötven iskolában magyar tagozatú osztályok jöttek létre. Természetesen valakiknek ez nem tetszett, és furcsa módon az egyház segítségének bevonásával az 1960-as években a magyar tagozatú iskolák felszámolásán törekedtek. Egyrészt a román nacionalista irányzattal, amely élvezte az egyház segítségét, így a magyar iskolák meg is szűntek. Részleteiben nem térek ki ezekre, hisz rengeteg tanulmány történt ebben az irányban. Miért említettem a történelmi esetet? Nem másért, csak, hogy éreztessenem, mit jelent, ha egy nemzetrésszel való oktatási foglalkozás meggyengül a magyar anyanemzet részéről, milyen nagy veszteségek következnek be. Ugyanakkor éreztetni akarom, milyen nagy ereje volt a vallásnak a helyi magyar nemzetre, hisz ez volt az egyetlen, ami mentette a népet. A továbbiakban fontos ezeket értelmezni.

Tehát 1960 után 1989-ig a magyar nyelv

falusi, utcai és családi kommunikációnak maradt. Az egyház nem gyakorolta a magyar nyelvet, az iskolában román oktatás következett be, épp egy olyan helyzetben, amelyben a nép nagyon nagy része nem is ismerte a román nyelvet. Másrészt szükség volt a román nyelvre a mindennapi életben, mivel, a demográfia növekedése miatt a férfiak nagyobb részének a romániai iparban kellett keresni megélhetési lehetőséget.

A mezőgazdaság téjeszesítése a nőkre maradt, így a fiataloknak a faluból való kivándorlás jelentette a jövőt. **A román nyelv tökéletes tudására volt szükség.** A magyar nyelvű média, amely Erdély területén létezett, a moldvai magyarokhoz nem jutott el. Nagyon kevés moldvai fiatal jutott magyar médiához Erdélyben, hisz nem voltak ismerői az irodalmi nyelvnek. Magyar nyelvű oktatásról a moldvai magyaroknak szó se lehetett. Említeném még, hogy ugyanez történt meg az erdélyi és más magyar szórványterületekkel is Romániában.

Egy új reményt jelentett a magyar nyelv oktatása az 1990-es évek kezdetével. Érdekes módon a megalakult RMDSZ nem nagyon tudott ebben segíteni, így az Erdélyben élő csángó értelmiség kezdeményezéseként létrejött a Moldvai Csángó Magyarok Szövetsége.

Azok a helyi tanítók és tanárok, akik Moldvában elkezdtek önállóan tanítani a magyar nyelvet, éppen a MCSMSZ segítségét kérték. Nagyobb részük azonnal a szervezet tagjaivá lettek. Minden küzdelem ellenére a MCSMSZ nem tudott segíteni se a magyar vallás gyakorlásában, se a magyar nyelvű oktatásban. Utóbbi több ok miatt: kevesen voltak, nem tudtak együttműködni az erdélyi magyar politikai párttal.

Ez a helyzet kényszerítette rá a Moldvában élő kevés értelmiséget, hogy új szervezeteket és alapítványokat hozzanak létre. Megkezdődött az iskolán kívüli magyar nyelvű oktatás, amelynek annak idejében nem volt törvénykerete. **Több támadás is érte a kezdeményezőket, végül sikerült hitelesíteni az iskolán kívüli magyar nyelvű foglalkozásokat. Itt említenék néhány személyt, aki akkor mindent megtett a magyar**

nyelv érvényesítéséért Moldvában: Perka Mihály Szabófalván, Fazekas Jóska és Fehér Katalin Lészpeden, én magam Klézsen, Iancu Laura Magyarfaluban. És nyári programokat végeztek Pusztinán, valamint Külsőrekecsinben Sólyom Ferenc miskolci tanár segítségével és az erdélyi Szász Csillával.

A magyar nyelv oktatásának célja fontos és sokrétű volt. Kialakítani egy öntudattal rendelkező értelmiséget, amely segíteni tud a moldvai magyarság gazdaságának kiemelkedésén. Kapcsolatot teremteni az erdélyi magyarsággal, a magyarországi értelmiséggel, és megeremteni azt a magyar infrastruktúrát, amely erőt ad a megmaradásban. Nagyon kevés visszhang volt a moldvai magyarság segítésében. Aki nagyon sokat segített és ebben az irányban meg is valósított valamit, az a csíkszeredai József Attila Általános Iskola volt, Borbáth Erzsébet vezetésével. Azok a gyerekek, akik ott megfordultak, szép számmal egyetemet végeztek, és az életben a magyar társadalmon belül megállták a helyüket. Egy részük visszatért Moldvába, megpróbálva az előbbi célok megvalósítását.

Mindezek idején a moldvai magyar kezdeményezések sikere miatt bizonyítani kellett az erdélyi magyar politikának is, hogy együttműködik és segíti a moldvai magyarságot.

Később a MCSMSZ-be beépültek erdélyi emberek, és ezért valahogy a szervezet a támogatásban is jobban részesült. Például 2000-2001-ben átvették az 1999-es kezdeményezést, amit a Szeret-Klészse Alapítvány valósított meg az iskolán kívüli oktatásban, és megkezdték az iskolán kívüli magyar nyelvű oktatást.

A Szeret- Klészse Alapítvány tovább folytatta munkáját, természetesen az anyagi hátterének megfelelően. Habár a helyi tanfelügyelőség pár év múlva próbálta perben leállíttatni az Alapítvány tevékenységét, ebben élvezve az MCSMSZ alkalmazottjának vallomását is, miszerint: „Az Alapítvány engedélyezés nélkül működtet magyar nyelvű iskolát”. Az Alapítvány pert nyert, majd akkor a tanfelügyelőség a MCSMSZ-t

perelte be, amely hosszú küzdelem után megvédte magát a tanfelügyelőséggel szemben.

Ezek után a tanfelügyelőség valamennyivel nagyobb mértékben fogadta el az iskolában való magyar nyelv oktatását a román tagozatú iskolákban. Párhuzamosan tolerálta az iskolán kívüli foglalkozásokat is.

Mindezek után Moldvában a magyar nyelv oktatása két területen zajlott, volt, ahol az iskolák ellenállása csak a törvény keretének betartására hivatkozott, ott több gyerek iratkozott be a magyar anyanyelvű órákra. Ahol az ellenállás a törvény betartása ellen zajlott: a szülők fenyegetése és félemlítése, ott az iskolán kívüli oktatást választották a szülők. Itt kiemelem, hogy ez a helyzet ma se szűnt meg. Teljesen más módszerekkel, de ugyan a magyar nyelv vesztésén dolgozik a helyi hatalom, mondhatom, az Erdélyből megérkezett személyzettel, amely furcsa módon nem érzi azt a veszélyt, amit a moldovai magyar civil szféra, a civil ember nap mint nap szerzett tapasztalatát nem veszik figyelembe.

A 2012. évi tél idején a MCSMSZ oktatási programja veszélybe került. A többi moldvai szervezetek se tudták folytatni tevékenységüket ezen a téren, hisz rá voltak szorulva támogatásra. Az oktatási támogatási kiírásokban nem volt lehetőség, csak az erdélyi RMPSZ (4)- nek. Ezért a tél közepén a moldvai szervezetek a Gyimesekben találkoztak a RMPSZ küldötteivel, és megkérték, hogy vegyék át az oktatási programot.

A moldvai szervezetek alkalmazottai a RMPSZ alkalmazottai lettek.

Ezután a moldvai oktatási program, ahogy mindenki tudja, a RMPSZ vezetésével történt, a helyi szervezetek beszélása nélkül. Ők teljesen alkalmazkodnak a programhoz.

Az utóbbi időben történt válságok több nehézséget hoztak a magyar nyelv vesztésének irányában, az oktatási program változásai miatt.

Fontosságok a moldvai oktatási programban

A moldvai magyar civil szervezetek egyik legfontosabb döntése a román intézménye-

ken kívüli foglalkozásaik, az ezekkel párhuzamos oktatási és kulturális programjaik működtetése.

Ahogy tudjuk, a moldvai magyar nyelv fennmaradása és annak szerencséje, hogy 26 év után még ma is él a magyar nyelv, és a moldvai magyarok használják ősi magyar nyelvüket, kultúrájukat, a moldvai magyarok kezdeményezésének kiemelt fontossága. A moldvai magyarság kultúrája a legkevesebb erővel rendelkezik.

Mégis, az iskolai oktatás mellett a legfontosabb az iskolán kívüli oktatás, ahol gyerekeknek, felnőtteknek lehet tanítani a magyar nyelvet. Ezek a programok nemcsak bátorították a román tagozatos iskolában való magyar anyanyelv kérdését, hanem csak ezek éltették a magyar nyelvet a kiskorúak rétegében. Szerencsénk volt idáig, hogy ahol az iskolai rendszerben nem volt, vagy nehezen fogadták el a magyar anyanyelv oktatását, ott iskolán kívüli oktatásban részesültek a „Szülőföldön magyarul”- oktatási, nevelési programban a moldvai gyerekek. Tapasztalatunk azt mutatta, hogy azok a gyerekek éltetik tovább a magyar nyelvet Moldvában, akik iskolán kívüli oktatási programokon vettek részt. Természetesen ők az iskolai rendszeren belül nem hitelesítik a magyarság létezését, ám, ha az iskolán belüli oktatás ezt hitelesíti, azok a foglalkozások a heti négy órával nem tudják éltetni a magyar nyelvet. A „Szülőföldön magyarul”- program pályázatának elbírálói válaszával, támogatásának utalásával kapcsolatban szinte minden oktatási helyszínen vannak elmaradások, sokszor évekig kimaradnak az ösztöndíjak, vagy a sikeres pályázók egyáltalán nem kapják meg, jobb esetben csak évek múlva. Nehézséget okoz, hogy bankkártyára utalnak, ennek ügyintézése a családok számára nehéz, mert bank csak Bákóban van a környéken, az újonnan készült kártyákat nem egyszerű egyből aktiválni.

Azt tapasztaljuk a 2016-ban létrehozott döntésekkel kapcsolatban(5), hogy az iskolán kívüli oktatásban részesülő gyerekek ne élvezzék a támogatásban való részvételt, sok gyereket elriasztott és sok szülőt meggondol-

koztatta, hogy engedje-e a gyerekét a magyar órákra.

Azt lehet érezni, hogy a szülők ezekben a döntéseikben nem a moldvai magyar nyelv megmentésének küzdelmét érzik, hanem csak politikai tőke megnyerését. Furcsa számunkra azt érezni, hogy egy oktatási programmal foglalkozó szervezet, vagy politikai döntést hozó csapatok a moldvai magyarok kezdeményezéseit, tevékenységeit egy kézben akarják összefogni, és a moldvai magyar civil szervezeteket nem venni figyelembe.

Mindezt azért említem, mert nem létezhet nyelvmegmaradás, csak magyar anyanyelv. Heti négy-öt óra iskolán kívüli foglalkozások nélkül, akár a más magyar szórványokkal, akár a moldvai tömbmagyarságban, a nyelv éltetése itt másként nem történhet meg, mivel a családok nagyobb részén nem beszélhetnek magyarul, hisz elveszítették nyelvüket.

Ezért fontosnak tartom/-juk, hogy az iskolán kívüli oktatást és a magyar nyelvű foglalkozásokat Moldvában és minden szórvány területen továbbra is erősíteni kell.

Ennek erősítése abból is áll, hogy ahol román tagozatú iskolákban tanulnak a gyerekek, ott a Szülőföldön- oktatási, nevelési támogatást meg kell osztani két részben. Azok a gyerekek, akik román tagozatú iskolában tanulnak, a támogatás felét kapják meg; és akik az iskolán kívül egészítik ki tanulmányaikat, a másik felét kapják meg azoknak a támogatásoknak, amit a magyar tagozatú iskolákban tanuló gyerekek kapnak meg, tehát ugyanazt a támogatást kell elosztani két részben. Ilyen módon kell erősíteni a magyar anyanyelv oktatását és éltetését is.

Köztudott, hogy Moldvában nincs magyar nyelvű oktatási intézmény, csak Gyimesbükön, amely inkább Hargita megyétől volt elcsatolva a múlt rendszerben. Tehát **Moldvában nincs magyar nyelvű, magyar tagozatú intézmény.** Ezek megvalósítása nagyon fontos. **Fontos magyar nyelvű gimnázium és magyar nyelvű szakis-**

kolák működtetése, amelyek később munkahelyet ajánlanak fel a végzőknek.

Magyar kisebbségi tanfelügyelőt kell ki-nevezni Moldvában, aki legalább három moldvai megyén tudjon tevékenykedni, ahol élnek moldvai magyarok. Egy szór-vánnyal foglalkozó tanfelügyelőnek kell védenie a további területeken lévő, szór-ványban élő magyar anyanyelv megmaradását.

Az Erdélyből és Magyarországról származó magyar értelmiségnek nem kell gyengítene a moldvai származású kialakuló értelmiséget, hanem segítenie kell ezeket. **Erősíteni a moldvai magyar értelmiséget, akik a magyar anyanyelvű programban dolgoznak.**

Ha ezek megvalósítása megtörténik, akkor ez reményt ad a moldvai magyaroknak a magyarságuk erősödésében.

Hátráltató lépések a moldvai magyar nyelv megmaradásában

Nagyon nagy hátráltatást jelentenek a moldvai magyarság oktatásában azok a döntések, amelyeket a moldvai magyarok nélkül hoznak meg. Ezek mind elriasztják a moldvai magyarokat a saját érdekeik védelmétől. Keserűséggel látjuk, hogy a megígért és elkezdett támogatások a magyar nyelv oktatásának terén le vannak állítva még a kezdeményezésektől is. Így van ez nemcsak a Szülőföldön-oktatási nevelési támogatásban is, hanem a magyar gimnázium megvalósításában is. Mindezekben olyan kifogásokat hoznak fel a moldvai magyarokkal szemben, amiben ők nem tehetnek. A moldvai magyar nyelvet, ha a közösség nem tudja éltetni, ezt iskolán kívül kell éltetni megfelelő programokkal. **A moldvai magyar oktatási intézményeket értelmiségi csoportra kell bízni intézményesített formában. Nem ajánlatos azzal érvelni, hogy egy személyt vagy egy családot kell ennek az intézménynek a gazdálkodására megbízni.**

Másként mondva: a „moldvai értelmiségi csoportok” még korántsem olyan erősek és felkészültek, hogy teljesen rájuk

lehetne bízni a moldvai magyar oktatást. Tehát nagyobb szerepet kellene adni a moldvai származású értelmiségnek, a civil szervezeteknek védelmi és ellenőrzési szerepet. Természetesen mindegyiknek egyenlő formában.

Nem hoztak olyan döntést, amely hosszú távra adna reményt a moldvai magyar származású tanári gárda kialakulásában, hisz ez a remény a jelen helyzetben nem kilátható, mivel erdélyi származású értelmiségre van bízva az egész oktatás, és a moldvaiak közül csak azokat fogadják be, akik egy diktatórikus irányzatot fogadnak el.

A moldvai civil szervezeteknek nincs semmilyen döntési lehetőségük az oktatási programban. **A magyarországi KEMCSE egyesület, valamint az AMMOA és az erdélyi RMPSZ nem hozhat döntéseket a moldvai magyarok nélkül, sajnos ennek épp az ellenkezője történik.** Ha a fentieket nem veszik figyelembe, akkor nagy reményt nem láthatunk a magyar anyanyelv megmaradásában.

A kultúra hordozó és továbbító ereje

A moldvai magyar kultúrtájnak nap mint nap elvesztésében vagyunk tanúi, ennek okairól sok mindent fel tudnánk hozni. Egy pár mondatban itt is a hibákat emelem ki, amelyek nem külső hatásúak, hanem belső szervezési problémákból jelennek meg. Kevés alkalmazott van, aki ezeken a területeken tudna tevékenykedni. Előregedett szereplőket léptetnek fel nagy rendezvényeken. Habár a „Csontkirály és Babkirály” bákói rendezvényén helyesen sok moldvai magyart tudott megmozgatni a MCSMSZ. A helyi szervezetek, mint a dumbravéni guzsalyos, valamint éveken keresztül a Szeret- Klézse Alapítvány általi „Klézsei Petrás Incze János Napok” egyre nagyobb számú személyeket mozgatnak meg.

Mindezekkel szemben akár a „Csángó bál” és a jászberényi csángó fesztivál az előregedett személyekkel lép fel, ugyanazokat a szereplőket lépteti fel. Ha ezeken nem változtatnak, akkor azoknak a fiata-

loknak eltávolítását szorgalmazzák a moldvai magyar kultúrától, akiknek hordozniuk kellene a moldvaiak jövőjét. Biztos sok fiatal vágyik ilyen fellépésekre, ezért ezeket az irányzatokat kötelezővé kell tenni a szervezők számára.

Értelmiségiek

Előbb olvashattak pár területről, amely megvalósításra vár a moldvai magyarság megmaradásában, és azt is érezhetik, hogy Moldvából való és Moldvában dolgozó értelmiségre van szükség, habár ők kevesen vannak egyelőre, akkor is melléjük más magyar területekről érkezett értelmiség, mint kiegészítők és segítők kell, hogy legyenek.

Ha az előbb említett vagy nem említett területek: gazdaság, egészségi, kereskedelmi, média, vallási intézmények munkalehetőséget ajánlanak fel, amely munkalehetőség a személy megélhetését és a nemzet megmaradását biztatja, akkor vonzani fogja az elvándorolt, kiemigrált értelmiségieket.

Az igaz, hogy pár fiatal dolgozik az oktatási programon belül, de az is látható, hogy mindig a moldvai származású magyar értelmiségnek kell eltávoznia a Moldvában kialakuló programokból. Ennek okaira nem térek ki, eleget érthetőek azok számára, akiknek meg kell érteniük.

Mindenképpen meg kell teremteni azt a lehetőséget, hogy tömeges moldvai származású magyar értelmiségnek lehetőséget adni abban, hogy a moldvai magyarokat tudják foglalkoztatni. Ez az egyik nagy esély a mai állapotban a moldvai magyarság megmaradásában.

Média

A moldvai magyarság média-lehetősége korlátozott, ez több ok miatt van: **moldvai embereket nem alkalmaznak a magyar média lehetőségében, ezt idáig önkéntes munkaként végzik.** Ha a magyar vagy román média-lehetőségeket próbálják megközelíteni, akkor néha cenzúra jellegű visszajelzések érznek.

Egyelőre önkéntes munkából pár weboldal

létezik, amit a magyarországi és a romániai meghirdetett pályázatokból tartanak fenn.

Ugyanezekből a lehetőségekből van fenn tartva a Csángó Rádió is egy része. Sajnos ez se tud zökkenőmentesen működni.

A „Moldvai Magyarság” és a „Csángó Tükör”- folyóiratok, mint díszfolyóiratok jelennek meg, és vagy a csángók közül kiszakadt személyek, vagy kívülállók töltik be.

Ezen a területen is van sok tennivaló, és rengeteg moldvai magyar értelmiségit foglalkoztat le.

Mindenképpen ezen a területen is meg kell valósítani a helyi intézményeket, felvenni a kapcsolatot azokkal a civil kezdeményezésekkel, amelyeknek szervezeteken belül is van lehetőségük.

A Szeret- Klézse Alapítvány sok mindenen előrehaladt, és ha tudna alkalmazni pár embert, akkor nagyobb előrehaladást tudna megvalósítani.

Sajnos a támogatások a magyar nyelv oktatására koncentrálnak, ezért akár a MCSMSZ, akár a Szent István Egyesületben vagy más moldvai szervezetben több alkalmazottnak kellene lennie. Lehetnének vallási és oktatási programok. Mindezeknek anyagi háttérre van szüksége, mivel csak a lélekből való akarat nem tud végbe vinni és megvalósítani semmilyen komolyabb programot.

Befejező észrevétel

Rengeteg jó dolog történt a moldvai magyarság megmaradásában, és a magyarországi kezdeményezéseknek köszönhetően már magyar állampolgárságot is kaphatnak a moldvai magyar származásúak. Iskolai magyar nyelvű oktatás.

Mindezekben kevés hozzászólási lehetőségük volt a csángóknak.

Könnyű vádolni a moldvai magyarokat, mert bizonyos dolgokban valamennyire nincsenek eléggé felkészülve, ám ilyenkor a vádolóknak azon kell elgondolkozniuk, hogy azok, akik bíznak a moldvai magyarokban, az ő reményeiknek akarjanak eleget tenni.

Ha a moldvai magyarok reményeinek keresztbe tesz valaki, akkor épp a magyarság célja ellen dolgozik. Minden elveszített ember egy új ellenség.

Azon kell dolgozni, hogy akár a magyarság más szórványában, akár a moldvai csángómagyarságnak, erőt kell adni, így erősebb lesz az egész magyarság a nagy világ tengerében.

Minden magyar származásúnak van reménye a nemzetében, még akkor is, ha nyelvet veszített, ezt a reményt egy összetett programban tudjuk megadni, azt a lehetőséget, amely minden területet összefog egy bizonyos célkitűzésre. A magyarság intézményesítésében, amely a moldvai csángó és székelyes csángókat is összefogja.

1. Az **Alexandru Ioan Cuza** választásával a két vajdaság, Moldva és Havasalföld (Moldova si Tara Romaneasca) egyesül. Ezek után a moldvai magyarok eléggé nehéz helyzetbe kerülnek. Mivel az északi moldvai magyarok közül az egyik magyar paraszt **János Rob** (aki a jelenlegi **Iasi püspökség** és a bukaresti érsekség **dinasztiájának őse**) képviselte a moldvai parasztokat az ad-hoc gyülekezetbe. Így az egyik görög fanariota leszármazott **Mihail Kogălniceanu** és **Vasile Alecsandri román költő próbálták védeni a csángós-ágot, abban az időben magyarságnak nevezve, római katolikusoknak álcázva. Sajnos semmi esély nélkül. A helyzet később változik.**

2. Felsőrekecsinként is ismert, jelenleg ezen a néven szerepel. Igazából románul Fundu Racaciuni, azaz Rekecsin feneke.

3. Nemzetekből átformált (megváltozott) identitás, jelen helyzetben a magyarokból származó janicsárok, akik román vagy más érdekeket szolgálnak.

4. A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége erdélyi intézmény, moldvai oktatással való foglalkozása szűk körű, mondhatjuk kényszer. Moldvában nincs fiókjuk, nem működtetnek iskolákat, nagyon kevés moldvai magyar értelmiség dolgozik a kereteiken belül. Az utóbbiak közül többen is eltávoztak a programból, ők nem akarnak nyilatkozni, hogy ne sértsek a moldvai oktatási programot.

5. A tervezetek szerint csak azok kapnak támogatást, akik az iskolában tanulják a magyar órát. Így nem minden falut kezelnek egyenlőképpen. Vannak falvak, ahol csak iskolán kívüli oktatást szerveztek, holott volt iskolai oktatás is. Ide azért teremtettek ilyen helyzetet, hogy az egyes tanárok, falvak helyzetét előnyben részesítsék másokkal szemben. A támogatásokat el kell osztani a román tagozatú iskolai rendszerben: fele-fele támogatást kapjanak iskolában és iskolán kívül is, akik magyarul tanulnak. Egyik a másik nélkül nem élheti és nem fogadtatja el a magyar nyelvet.

Klészse, 2016. március 2.

Vélemény Duma András: A moldvai magyarság helyzete, további kilátásai a 2016. év kezdetén című írásáról

Aki nem ismeri az autodidakta műveltségű, a moldvai csángómagyarok történelmével, kultúrájával, érdekvédelmével foglalkozó Duma Andrást, gondolkodásmódját és írásait az esetleg nehezen tud eligazodni ezen a csapongó gondolatmenetű, sokszor pontatlan fogalmazású „röpiraton”, amelynek számos részét olykor többször is el kell olvasni, hogy megérthessük, vagy akár csak megsejthessük mondanivalójának lényegét. A magam részéről elég régen „kommunikálok” Duma Andrással, úgy-ahogy ismerem az esze járását, de igazából nem tudom követni a gondolatmenetét, sem biztosra kihámozni mondanivalóját. Néhány szempontját azonban megértettem, vagy talán csak fölismertem.

1. Több helyen nem meggyőzőek a közölt számok, nemcsak hogy a forrásuk tekintetében bizonytalanok, de szembeötlően hamisak. Például mindjárt az 5. bekezdésnél „nemcsak 10 %-uk beszél magyarul, hanem több mint 50-60 %”. Nem tudom honnan vette D. A. ezeket a számokat, mert nemcsak a magam tapasztalata, de Tánzos Vilmos (A moldvai csángók lélekszámáról. In.: Csángósors. Bp.1999. 21-22.) is úgy kalkulál, hogy a moldvai csángómagyarok 15-20 %-a beszél/ért magyarul. Elképzelhető, hogy D.A. számai az általa legjobban ismert Klészse-re vonatkoznak.

2. Nem meggyőző D. A. azon feltételezése, hogy „a rendszerváltás után azt várhatta volna az ember, hogy a moldvai magyarok többsége visszatér a falusi életre”. A „szocializmusnak” nevezett rémuralomban ugyanis a mezőgazdaságnak, mint életformának és mint kereseti lehetőségnek mérhetetlenül lecsökkent a társadalmi presztízse, aki mégis ebben a szektorban maradt, az csakis kényszerűségből tette. Az utóbbi két nemzedék a csángóságnál sem úgy szocializálódott, hogy családi mezőgazdasági üzemből éljen, ezért aki vendégmunkásként többletforrásokhoz jutott, az sem a gazdálkodásába

fektette, hanem presztízsberruházásokra kótyavetyélte. Ezért nagyon igaza van D.A.-nak a 3. oldal alján megfogalmazott javaslatában, hogy okosan átgondolt, anyagilag megfelelően támogatott népfőiskolákon kellene a moldvai magyarokat felkészíteni a célszerű családi gazdaságokból való megélhetésre.

3. A kézirat 3. oldalának derekán D. A. világosan ismeri fel, hogy a magyarországi politika csak *felszínesen* avatkozott be a moldvai magyarok válságos életfeltételeibe. A jószándék hiánya és a hozzá nem értés egyvelege okozta ezt a felszínességet, pedig nem voltunk olyan sokan akkoriban, akik már évtizedek óta jártuk Moldvát és az átlagosnál jobban ismertük az ottani viszonyokat, de nem azok jutottak szóhoz, akik a csángó kérdést szolgálni akarták, hanem akik abból akartak élni, sőt megélni. Többek között ezért sem voltak a csángók érdekeit képviselő szervezetek, mert mindenki inkább a maga érdekeit, saját érvényesülését kereste. Sajnos ez nagyjából érvényes a magyarországi és a moldvai „szakértőkre” egyaránt.

4. Nagyon fontos, amit D.A. ír a 4. old. 4. bekezdésében, persze nem csak a moldvai katolikus egyházra vonatkozóan: nem tartják értéknek a magyar nyelvet. Ebben a papságon kívül bűnös a közigazgatás, bűnösök a pedagógusok, de még azok a magyarországiak is, akik nem voltak és ma sem képesek – tisztelet a kivételnek – annyi fáradságot fordítani a kérdésre, hogy megértsék a moldvai magyarok jórészt nyelvújítás előtti beszédét, s akik a különbségeken csámcsogtak, ahelyett, hogy azokra a jelenségekre figyeltek volna, ami összeköt bennünket és ami *magyar kulturális érték*.

5. 4. oldal 5. bekezdés. Nem értek egyet azzal, hogy a iasi (katolikus) püspökség „úgy viselkedik mint az ortodox egyház”. Az ortodox egyház például a Magyarországon élő 5-6 ezer (25 ezernek hazudott) ortodox romának Gyulán püspökséget tart fenn és papokkal látja el őket, és nem keres kibú-

vókat, hogy miért hagyja magára a moldvai katolikus magyarokat.

6. 5. oldal 2. bekezdés: természetesnek kell tartanunk, hogy a nyugatra vándorolt katolikus csángók bizonytalan identitását erőteljesen kihasználja a magyarellenes katolikus papság. Ott ugyanis nem tiltják a csángóknak, hogy magyar misét hallgassanak, ha volna egyáltalában magyar mise. De a magyarországi klérus ezzel éppen úgy nem törődik, mint a moldvai katolikusok anyanyelvű vallásgyakorlatával. A román érzelmű moldvai katolikus papok azonban utánajárnak csángó híveiknek, s nem engedik ki őket a karmaik közül.

7. 6. oldal 5. bekezdés. Ez így van! Egész Erdély magyar pedagógustársadalmában egyetlen személy akadt, Borbáth Erzsébet, aki felkarolta az odakerült moldvai „csángócskákat”, s vállalta azt a szakmai és lelkiismereti többletmunkát, ami a velük való törődéssel jár. Sajnos ez a helyzet mutatja a magyar pedagógustársadalom lezüllesztését, mérhetetlen felelőtlenségét, hogy amíg Erzsike igazgató volt, úgy ahogy rá tudta szorítani kollégáit a csángókkal való foglalkozásra, talán egyik-másik még fogcsikorgatás nélkül is csinálta, de amint nyugdíjba ment Borbáth Erzsébet, a maradék pedagógusok visszazüllöttek arra az átlagos szintre, ami egy szalmát nem tesz keresztbe olyasm miatt, amiért nem jár többletelismerés. Sajnos a gyimesfelsőlöki Árpádházi Szent Erzsébet Líceum sem tudta teljes mértékben átvenni a József Attila Iskolából kiszorult csángók képzését és *nevelését* (!), mert itt Berszán Lajos lehetett volna az az egyetlen felelős személy, akinek szívügye a csángók oktatása, de ő egyedül volt, s a Moldvai Csángó Magyar Pedagógusokat vezénylők nem tudtak együtt dolgozni, de még csak együtt érezni sem Berszánékkal. Talán személyi okokra vezethető vissza, hogy inkább a Csíkszeredában működő iskolákba szétszórva képzeltek el a csángó továbbképzés jövőjét, ahol az úgynevezett „csángó bennlakás” nyomában sem ért annak a szerető gondoskodásnak, amit Borbáth Erzsébet nyújtott számuk-

ra a József Attila Általános iskolában tanulóink során.

8. 7.old. 4. bekezdés. Nem hiszem, hogy igaza lenne Duma Andrásnak a tekintetben, hogy „azok a gyermekek éltetik tovább a magyar nyelvet Moldvában, akik iskolán kívüli oktatási programokban vesznek részt”. Egyáltalában nem az oktatás formáján múlik annak hatékonysága, hanem az oktató/nevelő személyén, módszerének és – mondjuk ki – szeretetének eredményességén, hatékonyságán. Azon, hogy ne mechanikusan, ne pusztán kenyérkeresetnek tekintve, ne a kollégákkal rivalizálva, de az elvárt adminisztrációs feladatoknak való megfelelés görcsös kényszerében vergődve igyekezzen végezni munkáját, hanem a rábízott diákokat megbecsülve, szerencsétlen helyzetüket átérezve, hibáikat megbocsájtva, értékeiket felismerve. Abban igaza van Duma Andrásnak, hogy az iskolán kívüli nevelés, s ami ezzel jár: a népszokások, a táncok, énekek, közösségi játékok, ünneplések *legalább olyan fontosak*, mint a magyarul való írás, olvasás, számolás, imádkozás megtanítása, de a kettőt nem lehet egymás fölé helyezni, csak egymás mellé.

S itt lehetne – szerintem – megvalósítani a MCSMSZ és az RMPSZ által patronált oktató/nevelő munka különválasztásának, vagy legalábbis eltérő hangsúlyozásának célját és feladatát, aminek mindkét tevékenység hasznát látná. A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége, ami – sajnos – kényszerűségből átvette a moldvai magyar oktatás szakmai és gazdasági bonyolítását irányítaná *elsősorban* az erre igényt tartó diákok *oktatását*, az MCSMSZ pedig – mint civil szervezet – törődne a diákok *legalább ilyen fontos közművelődésének* feladataival. Semmi rivalizálás, semmi kenyéririgység, semmi áskálódás, ami különben is csak olyan emberek között szokta felütni a fejét, akik maguk is érzik alkalmatlanságukat, vagy legalábbis attól félnek, hogy kiderül az alkalmatlanságuk, s a másik gyalázásával igyekeznek a maguk „alkalmasabb” voltát bizonygatni. Ennek pedig mindig az ügy, a diákok oktatása/nevelése ügye látja kárát.

Az oktatás és a közművelődés kettősségének békés egymás mellett élését tudomásom szerint legtökéletesebben Pusztinán sikerült megvalósítani úgy emberileg, mint szakmailag.

9. 7-8. old.: „**Azok a gyermekek, akik román tagozatú iskolákban tanulnak, a támogatás felét kapják meg; és akik az iskolán kívül egészítik ki tanulmányaikat, a másik felét kapják meg azoknak a támogatásoknak, amit a magyar tagozatú iskolákban tanuló gyermekek kapnak meg, tehát ugyanazt a támogatást kell elosztani két részben.**” Ez nem tudom, hogy így van-e? vagy esetleg csak Klézsén van így, talán valami félreértés is van benne. Ezt tisztázni kellene.

10. 8. old. alja. Duma András többször szavá teszi írásában, hogy a moldvai magyarság oktatásában több döntést *a moldvai magyarok nélkül* hoznak meg. Ez így igaz, de a nemkívánatos helyzet kialakulásához nagymértékben hozzájárult az a körülmény, hogy a moldvai csángóknak – az ismert történelmi és társadalmi okok miatt nincsenek meg a szükséges érdekérvényesítő szervezeteik. Az a néhány, ami szóban, vagy ténylegesen is létezik, csupán egy-egy település, vagy annak valamely töredékét képviseli, egyéni érdekek szabdalják, bénítják. Amíg nem sikerül létrehozni néhány olyan csángó szervezetet, amely föl vállalja több település magyarságának érdekérvényesítését és nem bénítja meg saját magát különböző kirekesztésekkel és belső vitákkal, addig aligha lehet elvárni, hogy bármely szervezet bevonja „a moldvai magyarokat” a döntéseibe, hiszen ezt nem lehet egy-egy emberrel külön-külön megvalósítani.

11. 8. old. utolsó bek. Ez a kérdés összefügg a 8. pontban megfogalmazottakkal. Ahol nem csak tessék-lássék tanítják és nevelik a diákokat, ott nyilván ők is szívesen mennek egy-egy kulturális bemutatóra (Klézse, Pusztina). Különben akár Erdélyben, akár Belső-Magyarországon is általános helyzet, hogy az idősök gyakrabban sze-

repelnek, mert jobban ráérnek és ők hordozzák napjainkban is a hagyományos kulturális elemeket.

12. 9. old. A "Moldvai Magyarság" és a „Csángó Tükör” leközl minden színvonalas írást, akárki írja azokat. Tessék jó cikkeket küldeni és le fogják közölni. Különben sem tudom, hogy kik azok a „csángók közül kiszakadt” személyek. Talán Duma András, Iancu Laura, Nyisztor Tinka, Nyisztor Ilona, Perka Mihály – vagy ki? Vagy „kívülálló” Halász Péter vagy Sántha Attila, ha ők írnak Lakatos Demeterről vagy a milkói püspökségről? Érthetetlen ez a kirekesztés!

13. 9. oldal. Média fejezet utolsó bekezdés: minden szervezetre érvényes, hogy „ha több alkalmazottuk lenne” többet dolgozhatnának. De a civil szervezet éppen attól civil, hogy nem fizetett alkalmazottal dolgozik. Tehát ez nem csak a csángó szervezetekre érvényes, de mindenki olyan kalappal köszön, amilyen van neki.

Végülis: Duma András írását megfelelő alapismeretekkel és kellő forráskritikával kell olvasni, hogy termékenyítő gondolatokat adjon minden, moldvai magyarokkal foglalkozó személy, intézmény és szervezet

Gyimesközéplek, 2016. június 7. Halász Péter

**A vázába tett virágcsokor elhervad
Észrevételek Duma András A moldvai magyarság helyzete, további kilátásai a 2016. év kezdetén című dolgozatához**

Úgy képzelem a moldvai magyarság ügyét szolgáló programokat, mint egy vázába tett virágcsokrot. Szemetgyönyörködtetően szép, színes és gazdag, akárcsak a népdal-, ballada-, népmese – vetélkedőkön, néptáncalálkozókön, rendezvényeken, fesztiválokon színpompás népviseleti ruhákban résztvevő gyerekek, felnőttek csokra. Szívetmelegítő látvány mindkettő.

És akkor miért az aggodalom, amely áthatja Duma András dolgozatát? Mire alapozza aggodalmát?

Igyekezem kiemelni a dolgozathoz a leglényegesebb okokat. Íme:

- „Az asszimiláció gyorsulása nagyobb a kívántnál.”
- „A tőke hiánya szétszórta a fiatalságot.”
- „A fiatal generáció saját nemzetén belül se tudott megmaradni.” „...sok más országban jobb bánásmódban részesülnek.”
- „A római katolikus egyház nyelve a román nyelv.”
- „Az egyház a nemzetlenítésen dolgozik.”
- „Moldvában nincs magyar nyelvű, magyar tagozatú intézmény.”
- „Azok a gyerekek éltetik tovább a magyar nyelvet Moldvában, akik iskolán kívüli oktatási programban vettek részt.”
- „Nem létezik nyelvmegmaradás csak az iskolai anyanyelv tanításával, (fakultatív magyarórákkal).
- „Az iskolán kívüli oktatásban tanuló gyerekek mégsem kapnak oktatási-nevelési támogatást.”
- „A moldvai magyar civilszervezeteket nem veszik figyelembe.”
- „A döntéseket a moldvai magyarok nélkül hozzák meg.”
- Mindig a moldvai származású értelmiségnek kell eltávoznia (...) a programokból.”

1990 óta veszek részt aktívan és kevésbé aktívan a moldvai csángó oktatási programban. Munkám során sok pozitív és negatív tapasztalatot szereztem. A fentieket is megtapasztaltam. Mindezek ellenére Duma Andrással vallom, hogy „Rendeteg jó dolog történt a moldvai magyarság megmaradásában”. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy ne gondolkozzunk el, ne vegyük figyelembe sorsdöntő döntésekre Duma András figyelmeztetéseit. Megítélésem szerint nem támad senkire azzal, ha „nagyobb szerepet kér a moldvai származású értelmiségnek, a civilszervezeteknek”; ha arra kér, „hogy a saját kultúrájának erősítése és művelése az ősi gyökerekkel történjék”; ha arra kéri a döntéshozókat, hogy „ne hozzanak döntéseket a moldvai magyarok nélkül” ügyükben.

Nem hangzik ismerősen ez kérdés? Hisz ezt várjuk el mi is a román kormánytól. Ezt várja el a magyar kormány is Brüsszeltől.

Visszatérve a kezdőképhez, a moldvai magyarság ügye, jövője vázába tett virágcsokorként valóban előbb-utóbb elhervad, ha nem figyelünk a gyökerekre, a falvak népére, az őket képviselő moldvai magyar értelmiségre, civilszervezetekre, ha nincs kölcsönös segítségnyújtás, együttműködés.

Csíkszentmárton, 2016.júl.2.

Borbáth Erzsébet
a Csíkszeredai József Attila Ált. Isk.
ny. igazgatója

Megkezdtem az otthoni működésem, mesteri munkámat. Mint kovácmester. Megvolt az épület, melyet kialakítottam műhelynek. Nagyobb gondom volt, el kellett menni a hivatalokba. Beszerezi az engedélyeket a működéshez. Az akkori ipari osztályról, a rendőrségtől, a tűzoltóságtól, a helyi Községi Bírói kormányzattól. Ez mind időbe került, és fáradtságot nem kímélve. Ezt mind külön-külön el kellett intézni. Kifejezetten először a helyi szervekkel kellett megküzdeni. Szükség van-e a kovács mestere? Szükséges. Ez a kovácmesterség szükséges a községben, ezt, az akkori bíró adta meg. Írásos javaslatra volt szükség. Mindezt a körjegyző meg szemlélte, és külön javaslatot adott. Tovább a tűzoltóság, az is jónak találta. Megszemlélvén a helységet. Ha jónak találta és elfogadta, erre külön javaslatot adott. A csendőrség, meg szemlélve a helységet, további javaslatot adott. Ha ez mind egy be volt, lehetett menni a kérelemmel az ipari osztályhoz. Kérvénnyel. Több okmánybélyeggel ellátva. Benyújtotta. Legjobb volt, ha személyesen bevitte a hivatalba. Az ipari osztályra. Majd ott elbírálták. S ha jónak találták, s nem felejtették vagy nem felejtetik, a fiók aljára került. Jó pár hónapba került. Jó egynéhányszor, be lett látogatva. Nem igen törődtek az e fajta kis kérelemmel, ha a helyi szervek nem járnak el a kis ember ügyében, az ipari osztályon nem törődnek semmivel, senkivel. Ha a helyi bíró nem ment, és nem segített személyesen, akkor nem törődött, hogy megkapja a működési engedélyt. Ha a működési engedély megvolt, akkor is, egy megszabott idő után kezdhette el a működést. Nagyon sok volt a bírálat, meg a sok kritika.

Ember legyen a talpán, aki ezt kibírja.

Így hát otthon besegítettem a szülőknek. Bizony, tevékeny munkát végeztem, kinn a földeken, az istállóban, mindenhol. Nem húztam ki magam a tevékenykedés alól. Minden gondolatom ott a műhely és környéke körül: megkapom-e az engedélyt, vagy nem? Azért kimentem a faluba. Találkoztam

Katonaévek, munka és szerelem

Részletek JankóJános (1901–1977) életrajzából

a barátokkal, ismerőssel. Meg az idős gazdákkal. Csak

arról érdeklődtek, mi a helyzet az engedélyvel. Nem tudtam mondani mást csak az igazat!

Várni kell? De sokat!

Az idő múlt, egyszer csak az idő meghozza gyümölcsét. Műhelyem azért már fel volt szerelve. Legtöbb szerszám már megvolt. Minden este azért dolgoztam valami szerszámon. Azért lehetett hallani, hogy dolgozik valaki a műhelyben. Messze elhallatszott az ülő hangja, az a szép ritmikus hang. Amikor ráver a mester meg az inas. Arra a meleg vasra! Ez idő alatt félni lehetett a hatóságtól, csak egy rosszakaró kell, máris itt van a baj. De a jónép is tudta. Ha én nem kapom meg az engedélyt, ők át kell menjenek a másik faluba szekerjavításra, vagy vasalásra, azaz a ló patkolásra. Itt megemlítem, hogy már mellém vettem Péter öcsémet. Igen kis patogós gyermek volt. Hamar megjegyezte, amit kértem. Kézre állt a szerszám. Tetszett neki a ritmikus hang, amit az üllőből ki lehetett hozni. Megemlítem az egész család minden tagját. István öcsémet: ő most végez, befejezi az inas éveit. Épületasztalosnak tanult. Volt is neki elég sok munkája. Bőven volt minden, ment az építkezés, ő is haladt szépen. Otthon megvolt az a műhelyrész, amiben ő is dolgozott. Megvoltak a szerszámok. Gyalupad, különböző fűrészek, meg a sok gyalu. Többféle véső, meg a sok, különböző kalapács. András öcsém: szakiskolai év kezdetével indul a bognár szakra. Ilona húgom úgy döntött, marad a háztartásban. Egyelőre. Elsajátítja a háztartás minden fortélyát. Továbbra is segítkezik az anyáknak. Elsajátított mindent az anyáktól. Az Anya: háztartásbeli. Így, mindent ő intézett, mint egy intéző! Na, rámaradt minden. Főzött, mosott, takarított. A határban, földeken, otthon az udvarban, istállóban. Csak azért írom mindezt ilyen részletesen, mert az anya középnemes családból származik. Az intézés már a vérében van, volt, és maradt. Szinte nem is tudott meglenni anélkül. Mindenről akart tudni. Mindenbe bele-

szólt, minden érdekelte. Igencsak irányító-
nak született! Így hát, született intéző!

Megemlítem, még annak idején láttam, fogtam, és olvastam, igazolom és tanúsítom, hogy megvolt a nemesi oklevél, ami természetesen, finoman kikészített kutyabőr, ami címer alakú bőrbe volt sütve. Féltve őrzött családi ereklyeként kezelték. Az Anyánk nem kímélt senkit és semmit! Nem kímélte önmagát, sem a családját. Rendnek és fegyelemnek kellett lenni! Mindenhol és mindenkor. A földeken, hol és mikor, mit és hova, mit vessenek. Kiemelek egyet a sok közül! A kendervetést, hova és hogyan vessék el? Mert az volt a legfontosabb. A ruha alapanyaga. Itt, ki kell emelnem a talajművelést, igencsak finomnak kell lenni, mert ha nem volt, akkor addig boronáltatta a talajt, amíg nem volt jó. Ezt mindig az anyámra bízta, ezt a feladatot. A vetésnél mindig csak ellenőrizte a mag mennyiségét, nem szerette, ha túl vastag volt a kender, de azt sem szerette, ha vékony volt. Nem volt ám gép, hogy egyszer beállították és úgy meggy tovább! Ez csak a vetés volt. A többire majd ki fogok térni. A kender a ruházkodás alapanyaga. Ha megnőtt, úgy kellett kinyűni a földből. Maroknyi kévébe kötni, felállítani kis gúlába, hogy megszáradjon. Nem sokat egy helyre, ha száraz, letörött a levele, a levél is csak a hegyében volt. A rakodásnál meg a szállításnál az összetört és lepotyogott. Az ásztatás az nagyon fontos volt. Elhelyezték a patakban úgy, hogy az átfolyásos legyen, rudakkal leerősítették, hogy néhanem egy nagyobb eső után a víz el ne vigye. Akkor következett a kendermosás. Egy napot sem volt szabad elmaradjon. Az elfolyást úgy kellett megválasztani. A mosó személy megfogta a kis kéve kender, addig dobálta a feje fölé emelve, nekivágta a vízfelületnek, míg tiszta fehér nem volt a kis kéve kender. Mindezt kis gúlába állították, ott volt addig, amíg meg nem száradt, így szállították haza egy száraz helyre. Majd a többire majd kitérek, ha nem felejttem el. Tisztába volt mindennel. Az anyai szeretetet sem hagyta ki. Meg a hitvesi rendnek is eleget tett.

Itt kivételesen megjegyzem: az apám dol-

gába nem szólt bele! Egyszer sem! Apám, mint már említettem, tímár volt, a szakmája. Bőr kikészítő. Mindenfajta bőrt kikészített. Marha, ló, juh vagy bárány, kecske, sertés, azaz disznó, egyszóval, aminek bőre volt. Az épület, amiben ő dolgozott a kert végében volt elhelyezve! Az több helységről állt. Nem igen szerették az ilyen több aromájú büzt. Egyszóval, nála rendelték meg a sima ló vagy marhabőrt. Mindent csak a szíjártó kért. Tímár munkát, szűcs munkát többen is kértek. De a legtöbbet ő maga készített el, mint szűcs. De készített mellény bekecsket. Kabátot, subát, kucsmát. Meg többféle apró tárgyat. Kiemelem: dohányzacskót, simát vagy bundásat, kicsit vagy nagyot. Díszes vagy kihímezve, vagy simát. Pipázók! Igencsak válogatóságok voltak. A mellény derékig érő, ujj nélküli, kihímezve az eleje. Indás mintával, zöld levelekkel, kicsinyke kis piros virágokkal. Meg két zsebbel. A bekecs háta egybeszabott, az eleje meg szintén egybeszabott, ujj nélküli, baloldalt hónaljtól összevarrva le végig, a váll felett jobb oldalon gombokkal ellátva. A gombokat is ő készítette, szintén bőrből. Két oldalt hímezve. Középen meg egy nagyobb zseb. Ez volt a bekecs. Kabát. Sokkal nagyobb, több réteges öltözékre is rá lehetett venni. Az eleje egymásra hajtva. Suba. Ez a ruhadarab volt, ami két funkciót töltött be, télen, nyáron viselték. Télen a bundával befelé, nyáron meg kifelé. Ez volt az Apánk munkája. Az anyai gondosság, az apai törődömség, mindenről gondoskodtak. Mindig megvolt az eleség, a ruházat, így meg volt adva a jobblét mindannyiunk számára. Így mehetett mindenki szakmát tanulni, ami akart lenni. Visszatekintve. Visszanézve! Visszagondolva... Így gondoskodtak arról, hogy a család minden tagja iparos legyen. Így, mind a négy fia tanulhatott tovább. Azt tanulhatta, amit nagyon szeretett, a szakma, mit nagyon kedvelt és szeretett.

*

Vissza kell térnem a saját feladataim megoldására.

Sok várakozás után megjött a postás. Bekiabál, szaladnak a kutyák, cidrizik a postás,

majd összerágják a kutyák a kiskaput. Megérkezik az apám, csitulnak a kutyák, üdvözlik egymást. Meghoztam a postát. Megnézi, aláírja, átadja, átveszi, elköszönnek. Befelé haladva nézi: hát ez nem néki szól, hanem a János fiának. Megvárja Jánost, nem bontja ki a borítékot. Az elfoglaltságuk: határban vannak. Késő délután jár már az idő. Messziről lehetett hallani a szekér zörejt. Na, jönnek, megérkeztek. Közli, hogy van valami nevedre szóló boríték! Minél hamarabb fel kell bontani, mi az eredmény? Nem volt más, hanem elutasították a kérelmemet. Ok: nem tudom. Nem találok semmi hibát. Újból kezdődik az eljárás, másnap irány a helyi szervekhez. Megyek a bíróhoz, panaszomat mondom. Átnézi, nem talál semmi eltérőt. Visszaadja, jó tanácsként elküld a csendőrségre. Elmondom a panaszom, meghallgatnak, átnézik a kérelmemet, nem találnak semmi eltérőt. Menjek el a tűzoltóságra. Nem volt más hátra. Elköszöntem, elindultam. Rám szól: Gyere vissza! Visszamegyek a kapitányhoz, azt javasolja: Küldd vissza, de nem arra az osztályra, hanem egy másik ajtóhoz. Így is történt. Az elbíráló személy nem volt más, mint az egykori osztálytársam. Mint abban az időben szokás volt: igencsak elvertem. Nem másért. Mert igen nagyon el akart térni, ki, ha nem én, címmel. S így élt vissza! Mindezt megtudta a csendőr kapitány. Magához hívatta a tisztelt hivatalnok urat, megmagyarázta néki: Örüljön annak, hogy nem jelent be. De ha nem teszi meg, akkor én teszem meg. Csupán az adókiesés miatt. Érted ezt te, hivatalnok úr? Mit tettél? Gondold át! Hallgatott, úgy gondolom, nemigen volt szava.

Csupán egy hétig vártam s megjött az engedély. Jött a postás, kiabál, szaladnak a kutyák, cidrizik a postás. Rágják a kiskaput a kutyák. Lassú léptekkel megérkezik az Apám, csitítja a kutyákat, üdvözlik egymást, hangzik a szó: hoztam a postát, aláírja, átveszi, halad befelé, nézegeti, ez már gondolja, biztos, hogy az engedély. Azért megvárja János fiát! Megérkeznek a határból. Ölég későn jöttek haza. Mondja Jánosnak: biztos megjött az engedélyed. Átveszi a borítékot, mindenki figyel!

Felhangzik a szó: MEGVAN!

Megvan az engedély! Öröm mindenkinek, örült az egész család! Mehetett a munka! Igen, ám, de még vissza volt a katona idő. Valamilyik este majd megbeszéljük, hogyan tovább. Mondta az Apám! Anyánk meg jóváhagyta. Így haladt az idő. Egypár napig. Ez volt hétfőn, már szombaton meg is beszéltek, mi legyen a Péter öcsém sorsa. Még itthon leszek egy évet, be kell vonulni katonának. Mindezt nem lehet megváltoztatni. Semmi kétség. Ha Péter öcsém megvár, nem megy tanulni máshová. Elment, hogy az idejét ne veszítse el. Igaza volt. Leszerelésem után folytatom a szakmám, ép úgy meg kell kötni a szerződést, mit egy idegennel. Ha azt akarja, hogy az országos szakmai vizsgát letegye. Dokkóment legyen a kezébe. Ez Anyánknak nem tetszett. Mind rávágja, minek neki, ölég, ha neked megvan. Úgy tudom, hogy ő is megnő majd lassan. Ennek hallatára megdöbbsent, folytatja lehajtott fejjel mondanivalóját! Igazad van! Rákérdeztem mindegyikre. Akkor hogyan tovább? Folytatom a mondanivalómat. Van még vissza másfél év. Akkor Péter marad. Ránézek öcsémre: megfelel. A többiek jóváhagyták. Megjegyzem, Ilona húgom igencsak ráförmed az öccsére. Legyen papír a kezébe! S úgy lépjél ki az életbe. Rákiabál! Megértetted? Péter öcsém lehajtott fejjel, hangosan, de határozottan kimondja: IGEN! Tudjátok! Még van egy fél évem, amíg bevonulók. Addig is dolgozom a műhelybe, ha kell, akkor máshol is. Közben megkaptam a hatóságtól az egy év adókedvezményt. Jó tudni és észben tartani. Voltam már az összeíráson, ott beírtak minden adatot, mindenről. A KOVÁCS szakmáról, meg a mesterlevélről. Vége volt az összeírásnak, elbocsájtottak bennünket, de felhívták a figyelmet, hogy bármikor megkaphatjuk a behívót. Így készüljenek fel. Telt s múlt az idő. De megjött az október. Nem vártam, mégis megjött! Október tizenötödikén a várva várt idő megérkezett! Nem vártam, de mégis megjött a behívó! Elfogadtam, nem volt más hátra, tetszett vagy nem tetszett. Közben leadtam az ipari engedélyemet. Kijelentettem, hogy csak három

évre, mert, ha megjövök, akarom folytatni a szakmámat, vagyis kovácsként akarok tovább dolgozni. Maradnak a gondolataim annál a rivális személynél, aki nem adta meg az engedélyt. Mindezt írásban nyújtottam be neki, hátat fordítottam, és távoztam. Idő rövidsége miatt otthon tevékenykedtem. Itt megkaptam a behívót. Az úgy szólt: Jelenjen meg a járási kiegészítő parancsnokságon, november ötödikén! Dátum: a nap, óra nincs beírva semmi. Hát én kissé elkéstem, lehet, hogy így is akartam. Nem vágytam a sok ló közé. Hát elkerültem a fővárosi nagy fegyvergyárba. Fegyverbelövőnek. Irányítottak bennünket, sokan voltunk az elkésztettek. Ott már vártak az egy évesek. Két hét karantén után az egyes harcos kiképzés következett, kettő hónap tanfolyam, fegyverismeret, minden fegyverből. Vizsga: szétszerelés, összeszerelés, lőtávolság. Romboló hatás vizsga után. Jómagam elkerültem a marokfegyverekhez belövőnek. Természetesen, ez egy külön épület. Az épület igen hosszúkas. Volt benne egy komoly műszer, csak bele kellett tenni a marokfegyvert, mindent kimutatott, hogy jobbra vagy balra kell helyezni az irányzékot. Nem volt rossz sorom. Egy civil a főnököm vagy csak civil ruhában járt? Soha nem kérdeztem meg! Miért van ez így? Igen lassan járt az idő vagy csak nékem tűnt annak. Végre egyszer csak megkaptam az állandó kimaradási engedélyt. Úgy szólt, tizenhattól másnap reggel hatig. Hét órakor volt az eligazítás, nyolckor meg a műhelyben. Így tel az idő, nap, mind nap. Szabadidőmben sokat kijártam a városba. Ismerem a szórakozóhelyeket. Kricsmiket, kocsmákat, talpon állókat. Kávézókat, üzleteket, boltokat. Sokat sétáltam kinn a városban, csak úgy, egymagamban. Kávézókban csupán az úgynevezett elit társaság járt be. Igenis, az úgynevezett kemény kalapos társaság. Aki egésznap, egy fekete mellett ott töltötte a hosszú napját, közben szürcsölgette megrendelt feketéjét. Ha mégis betévedt egy magam fajta kis ember (azaz, civilre gondoltam) igencsak nagy hurrögéssel fogadták, így a kis ember azonnal hátat fordított és távozott.

Ez volt az úgynevezett kiközösítés.

Furcsa élménye lehetett egy ilyen kis embernek. El tudom képzelni. Hála Istennek, nem volt részem ilyen élményben! Itt jegyzem meg, néha én is betértem a talponállóba egy pohár málnáért. Így is kellett kérni. Nem volt más, csak egy kis szörp, meg ásványvíz. Ásványvíz (vagy, ahogy akkor hívták: borvíz) igen sok volt országszerte. A szomjam leküzdésére nem voltam saját magam ellensége. Nem szórtam a pénzemet. A nagy vasútállomás menetrendjét kívülről ismertem. Meg kell jegyezmem itt egy igen érdekes történetet!

*

Valóban megtörtént. Volt egy katonatársam, kissé idősebbnek nézet ki, mint én, vagyis, mint mi. Több alkalommal megkért, hogy nem adnám-e fel az ő leveleit. Miért ne? Nagyon szívesen megtettem. Mindez különböző helyekre. Ez a jelenség sokszor megismétlődött. Az lett a sok nóta vége! Kimentem a városba, kissé korábban jöttem be, mint szoktam. Ő hiányzott. Ott benn kérdezem, hol van a katonatársunk? Mondtam a nevét. Mindenki hallgat! Mondjátok, mi van? Egy nagy csönd! Mi van? Mondjátok! Lehajtott fejjel kinyögi: Elvitték, bekísérték a helyőrségre! Mit tett? Senki nem tudja. Többé nem találkoztam vele, még a nevét sem hallottam. Egy alkalommal kimentem a városba, velem tartott az egyik katonatársam. Sokat beszélgettünk, ki-ki a maga részéről. Ő az ország másik feléből volt ide besorozva. Elmondta, mi a gondja. Nem tudtunk segíteni egymáson, de úgy éreztem, ha kimondhatta, könnyebb volt neki, hát kimondta. Megjegyzem, igencsak szerelmes volt, tanácsot adtam neki, elfogadta. Úgy éreztem, hogy ő, és az a kislány, akibe szerelmes volt, igencsak nem lesznek egymásé. Sok sikert kívántam neki! Elfogadta. Lassan halad az idő benn a gyárban. Eljött a második év. Én is kaptam örvezető rendfokozatot. Nem kaptam személyeket, nem is vágytam rá, így több lett a szabadságom. Igencsak kihasználtam ezt az alkalmat is. A szabadság úgy kezdődött: tíz-tizenöt-húsz nap, általában a legtöbbet választottam, meg is kaptam. Csak otthon járt az eszem: a csa-

lád, a műhely, meg az a kislány, akit kiszemeltem magamnak. Igencsak vártam a leszerelés idejét. Úgy éreztem, nemcsak én vártam, hanem a család, a falubeliek is, a fuvarosok, meg az összes lovas gazda. (Meg az összes gyalogos, mindegyik, a saját gondjával, bajával, bánatával.) Természetesen, az a kislány is. Csak várni, csak várni, csak várni... Na, aztán egyszer megjött az az idő, megtudtuk a leszerelési időpontot. Nem kellett más. Továbbra is meg akarták tartatni a fegyelmet, de ez már nem ment. Jó magam mindig betartottam az etikettet! Megmaradtunk egy helyen, a főnök, meg én. Eljött a leszerelés előtti nap. Három év utáni nap. Mindent le kell adni, ami csak néven van: alsó, felső ruházat, bakancs, hátizsák, mindezt a vastag pokrócba kell helyezni, átadni a raktárosnak. Természetesen a fegyvert külön: a fegyverraktárosnak. Ha ez megvolt, mindenki civilbe öltözött, de még a laktanya épületében. Mindenki nagy örömmel: Na, végre! Ez nem biztos! Mert nyolc hónapig a honvédség bármikor behívhat.

Megjegyzem:volt, aki nem bírta magával, az visszakerült a honvédség kötelékébe, így a honvédség ítélkezett felette, mert nem tudta, mi az ölég a szeszből. Ez is előfordult, sajnos, igaz volt. Haladjunk tovább. Mindenki megkapta a leszerelési dokumentumot. Minden a kézben volt. Irány a nagy vasútállomás, tovább a szélrózsza irányába. Rengeteg a fiatalember, a frissen leszerelt katona. A sok újdonsült civil!

Nagy volt az öröm, hazamegyünk.

Lejárt. Alig fértünk fel a vonatra. Nagy csühögés, óriás fütty, nagy csomó füst, elindult a vonat. Kissé emelkedő a terep, igencsak lassan haladt a vonat. Pedig sokszor megjártam ezt a vonalat. Valóban, rengeteg a frissen leszerelt katona. Lehetett rajtuk látni. Mozgékonyak, izgágák. Az utolsó vasútállomás: ott is igen sok volt a leszálló fiatal. Igen ám, de jól benn jártunk az éjszakában. Körülnézve: éjfélre járt az idő. Úgy gondoltam, megvárom a reggelt, közben megszemjeltam. Az állomáson volt egy kisüzlet, amely az utasokat kiszolgálja. Nem én

voltam az első. Sokan voltak előttem, nem volt más hátra, megvárom a soromat. Nagy a tolakodás. Mindenki akar vásárolni valami innivalót. Nicsak. Mit adj, Isten, kivel nézek szembe? Csak nézzük egymást, csak nézzük. Egyikünk sem tud szólni, csak nézzük egymást. Nagy későre megszólal. Ugye megismersz? Bizony, nagy későre, kinyögtem, igen. Kicsit szégyeltem magam (kezemben a borvíz). Rákérdez: Innen hogyan tovább? Rávágom: Majd reggel kiderül. Ő rávágja: Akkor jössz énvelem, tudod, ott az erdőn át. Minden az eszemben van! – mondom én. Hangzott a kérdés: Hogy vagy, megnősültél? Ó, dehogy, majd ezután, van még egy kis időm. Igazad van! – rávágja. Akkor jössz énvelem? Úgy, kettő óra az idő, éjfél után. Hol szolgáltál? – kérdezem. Tüzéreknel. És te? Hallod, a Fővárosi fegyvergyárba. De, hiszen ott csak a fegyencek dolgoznak! Dehogy, igen sok civil egyenruhás is volt, sőt, még nők is dolgoztak! – hangsúlyoztam. Nők csak az irodákban. Irodai munkát végeztek. Kissé később rákérdez: Innen hogyan tovább? Majd ha hazamegyek, folytatom a szakmámat. Tudod, én leadtam az ipari engedélyemet, újból kérem, gondolom, megadják. Nem úgy értem, hogyan mész tovább hazafelé? Nincs más hátra csak gyalogszerrel, az apostolok lován. Erre mosolyog kissé, úgy lehajtja a fejét. Dehogy! Jössz majd énvelem, tudod, úgy, mint régen. Emlékezzél vissza! Rávágom: Miért ne emlékeznék!? Nem is volt oly régen. Ez csak egypár év, így van pajtás! Így szólítottalak még akkor is! A sok beszélgetésnek így vége szakadt, mert megzavart egy általa ismert hang. Szólították a névén. Már itt vagyok jó tíz perce! Nem baj! – felelte. Kicsit megpihennek a lovak. Kihörpintettük a poharak tartalmát, így hát, elindultunk az állomáson át s ott várakozott a hintó, két lóval. Úgy éreztem, meg vagyok mentve a tíz kilométertől. Hát ez nem is igaz! Felszállunk a hintóra, kissé hűvös volt az idő, de ki lehetett bírni. A kocsis fordul, egyenesbe áll. Ránk szól: Mehetünk? Indulnak a lovak, s közéjük csap, máris kocognak. De kocognak ám: még egy suhintás, gyorsabbra kapcsolnak. Rá akarok szólni a kocsisra: Nem kell olyan

gyorsan, van időnk! De már megtette a kolléga. Kissé még sötét volt, de már pirkadt, gondoltam, mire odaérünk az erdőhöz majd világosabb lesz. Igen ám, de megjelent egy nagy fekete felhő, így sötétebb lett. Az erdőben még sötétebb volt. Ez alkalommal rábízta magát az ember a ló látására. A kocsis is ezt tette. Egész lassú léptekkel haladtunk előre, ahogy a lovak tudnak menni, de igen készülődött az eső, mégis haladtunk úgy két kilométert, már csöpörgött nagy cseppekkel. A kocsis is úgy gondolta: talán majd átérünk az erdőn. Továbbra is így csöpög. Megkért, vegyük elő az ülés alól a ponyvát, terítsük önmagunkra. Nem kellett mondani, már a kis gazdi cselekedett. Nem esett oly nagyon. Lassan, de biztosan átjutottunk az erdőn. Útkereszteződéshez érkeztünk. Meg akartam szólani, de már késő. Kis gazdi máris utasítja: Nem jobbra, hanem egyenest! Csak hallgattam, nem szóltam egy szót sem. Arra gondoltam, ez a kis gazdi mindenre emlékszik, mint annak idején. Ez bizony igen: öt kilométerrel őneki több, énnekem meg kevesebb. Javamra billent a mérleg nyelve. Az örömet nem mutattam ki, igen jólesett, hogy így gondolt rám. Ahogy tovább haladtunk lassan elállt az eső. Már virradt, lehetett érezni. Kevesebb eső esett errefelé, mert a felhő széle volt. Tovább haladva szólok: Hajtsuk össze a ponyvát. Szól a kocsis, hogy nem. Tessék úgy hagyni, meg kell száradni a ponyvának. Csak úgy, tegye félre! Megszégyelltem magam. Itt már nem is esett az eső, a kocsis a lovak közé csap, haladunk tovább, kocognak a lovak, a hintó csak úgy simán halad előre. Lassan megérkezünk az újabb útelágazáshoz. Megszólítom a kocsist: Lesz oly szíves megállni! Az én utam másik irányba vezet. A kocsis megáll. Győzöm megköszönni a nagy szívességet. Igencsak egyre gondoltunk? Tudod, pajtás! Soha se tudjuk, mikor kerül ránk a sor, ugyanitt. Leszálltunk a hintóról, megöleltük egymást, úgy, Isten igazából! Elbúcsúztunk egymástól, ők mentek jobbra, én meg egyenest, integettünk, csak igen hamar eltakartak a sövények.

Reggel felé járt az idő. Még volt vissza öt

kilométer, soknak tűnt, de igen hamar leküzdöttem. Egyedül haladtam az úton, így hát csönd volt. Vágtázó ló hangjára lettem figyelmes. Igencsak hamar beért. Nicsak, nicsak! Ki ez a fiatalember? Hát nem más, mit a kiszemelt kislánynak a bátyja! Leugrik a lóról, megöleljük egymást. Hangzik a kérdés: leszereltél? VÉGRE! És te?

Megyek haza, szabadságra. Hol vagy? Hol tanulsz? Ahol te voltál! Hangzik a válasz. Annál a mesternél? Igen! Nagyszerű, csak így tovább. Ugrik a lóra. Igencsak fiatal volt a ló, vágtaiba kezd, integet. Igen hamar eltakarják a magas növények, bokrok meg fák. Róttam a kilométereket. Alig értem a falu szélére s máris tudta az egész család. Elmondásuk szerint ismerték a fiatalembert, csak úgy bekiált az utcáról, belátott a kapu felett, mert a ló hátán ült. Mindezt anyám tudomásul vette s szól az egész családnak. Így vártak a kis kapuban az otthon lévő családtagok. Elém szaladt a kis húgom. Hamarjába fölkaptam, puszi, első kérdés: Mit hoztál? Önmagamot, meg a kis pakkomat. A kiskapuban Anyám, meg Ilona húgom. Anyámmal igencsak megöleltük egymást, puszi az orcára, igazi csók a keze fejére. Anyámnak kijöttek a könnyei, csak könnyed mozdulattal törölgette. Végre megjöttél, fiam!

Gyors válasz: Itt vagyok! Végre lejárt. Ilona húgom ölelés, puszi. A többiek? Apád hátul, a helyén, Péter meg kinn a határba, már elment. Kati húgom! Igyekezz, az iskolába, elkéssel! Nagy örömmel nekilődül, végig szaladja a fél utcát, tovább szaladva eltakarták a házak, vagyis eltűnt a horizonton. Már az udvaron vagyunk. Apám lassú léptekkel, de felém haladva. Előtte a nyakig érő nagy kötény. Anyám rászól: Szedd le magadról azt a nagy kötényt! Ez a valóság. Gyors mozdulattal leköti magáról, kiakasztja a nyakából, úgy lassan leereszti a földre. Lehetett érezni, hogy nem akarja, de mégis megteszi. Kitárt karokkal haladunk egymás felé, átöleljük egymást, igazi Apa-fiú szeretettel. Elcsukló hanggal:

Megjöttél, fiam!?! VÉGRE itthon vagyok!
Ünnep volt a családban. Anyám gyors lép-

tekkel halad a konyhába, készített valami reggelit, de már mindenki reggelizett. Újból egymagam vagyok az asztalnál. Pár falat után anyám is leül kicsit beszélgetni. Helyére vitte a nagy kötényt majd Apám is megérkezett, helyet foglalt az asztalnál. Beszélgetni kezdett az itthoni helyzetéről, több mindenről. Anyám távozni akar, rám kérdez: Ugye pihenni akarsz egy kicsit? Ha lehet, akkor igen. Úgy van! Mondja az Apám. Ma szombat van! Elfogadtam a jó tanácsot. Reggeli után el is mentem, hogy saját ágyamban tovább aludjak egy jót. A pihenés jól sikeredett, semmiféle kutyaugatás nem ébresztett fel. Ugyan jó Anyám nem akart felébreszteni, viszont megjött a Kati kishúgom az iskolából, ő már nem volt tekintettel pihenésemre. Ébren voltam, de nem keltem fel. Így beszélgettem el a kis Katival. Kérdéseim mind utaltak arra, hogy mi volt a tanítási idő alatt, s ki volt a legrosszabb? Ő mondott fiúneveket, de én nem ismertem. Mindenre rávágtam: Ejnye, ejnye, mégsem kellene ilyen rossznak lenni! Látod, bátyus, milyen rossz az a fiúk? Erre a beszélgetésre jött az anyánk s jól leszidta a kis Kati húgomat. Alig kaptam észbe, hogy megvédjem, máris kiszaladt a szobából. Anyánk elnézést kért. Jó magam már nem aludtam tovább. Mikor észbe kaptam, már sötét volt. Közben megjött Péter öcsém, üdvözlöttük egymást, kapom a kérdést: Megjöttél? Mosolyogva: Hát látod. Itt vagyok! Az este nem mentem ki a faluba, úgymint megtudták, hogy itthon vagyok. Másnap, vasárnap, lelki világom úgy döntött: el kell mennem a Szentmisére. Hát, el is mentem. Szentmise után találkoztam a falu közösségével. Fiatalokkal, idősekkel, idősebbekkel. Örült mindenki énnekem! Én meg jobban, hogy itthon vagyok. Annak is, hogy láthatom azt a kislányt. Nem valamelyik fiú oldalán van – megnyugtatva önmagam. Csak leánytársaságban volt a szentmisén. Kinn az udvaron. Ő mindenről tudott. Hírül vitte a bátyja, mert szombaton vele már találkoztam. Biztos vagyok benne, hogy elmondta a családnak. „Jankó János, a kovács, leszerelt a honvédségtől, itthon van.” Igen ám! A lány későn érkezett haza az erdészlaktól. Csak később tudta meg a barátnőitől, hogy

leszerelt János. Igen ám, de akadt Jánosnak egy nagy gondja. Az, hogy nem találkozhattak minden nap, csak szombaton jöhettek haza az erdészlaktól. Ez meg nagyon mesze volt. Úgy volt, hogy tavasszal kimentek az erdészlakba. Kinn volt az egész család. Nyáron csak az iskolás gyermek maradt otthon, de már az nem volt a családban. (Erre majd később visszatérünk.) Vasárnap délután találkozott a csendőrkapitánnyal. Üdvözlötték egymást. Hangzott a szó: Leszereltél? Határozottan: Igen! Hogyan tovább? Az a meggyőződésem, benyújtom a kérelmemet az iparengedélyre. Ez jó lesz! Tudod, hogy a riválisod még nem szerelt le! Igen, ő most elsőéves. Kapitány! – mondja. Szedjél össze a kérelemhez minden papírt, hozd be énhozzám az irodába! Majd beviszem az ipari osztályba. Hétfőn neki is láttam a feladathoz. Mindez így is történt. A hétvégére sikerült minden dokumentumot beszerezni. Következő munkanapon füttyörészve mentem a csendőrkapitányhoz. Ott vagyok az irodaajtóban. Sapka le, bal kézbe a dokumentum, kopogás, jött a válasz: Tessék! Benyitom az ajtót, állva fogad, békenyújtás, hangzik a szó: Foglaljon helyet! Állva maradtam. Tessék, tessék helyet foglalni! Ez nem volt szokás mindenképp, hogy a csendőrkapitány leültesse, vagyis helyet foglaljon. Köszönöm. Közben helyet foglaltam. Hangzott a kérdés: Hozta a dokumentot? Igen furcsa volt ez énnekem, mert senkit nem ültettet le. „Mi fog ebből kiszólni?” Körbe magyaráz minden jót s rosszat. Végre eljut a szó végére. Az utolsó szó: Állj be közénk csendőrnek! Ha nem lenne mesterségem, akkor biztos, hogy beállnék tovább a haza szolgálatába. Úgy gondoltam, maradok a szakmámba. Tájékoztatást kaptam – mondja a csendőrkapitány – igencsak megfelelsz a haza védelmére.

Megköszöntem a bizalmat, rávágtam: Így is a népet szolgálom, igaz?! Felálltam a székéről. Megköszöntem, hogy fogadott. Elköszöntem. Kemény kézfogás: Gondold meg! – mondja.

Az volt a gondolatomba: „Ölég volt a három év”. Alig vártam, hogy megszabadul-

jak ettől a kötelezettségtől. Nem hogy beálljak csendörnek. Vár a falu népe, én meg várok arra a kislányra, akit nem tudtam kiverni a fejemből. Irány hazafelé, otthon meg várt a sok munka. Gyors léptekkel haladtam az útesten hazafelé. Aki csak látott, mindenki köszönt. Ugyanúgy viszonztam a köszönést idősnek vagy fiatalnak. Úgy éreztem, tisztel, köszön mindenki. Hazaérvén, nekiláttam az ott felhalmozódott munkadaraboknak. Látván igen kevés volt a szén, így hát meghoztattam a sok fát. „Magad uram, ha szolgád nincs”.

Itt meg kell jegyezni: A falusi kovácsok nemigen jutottak hozzá a köszönéshez. Maguk állították elő a faszenet. Mindenki önmaga a boksát összerakta a kert végében. „Magad uram, ha szolgád nincs” – címmel. Alágyújtott. Várt. Közben lefojtotta a boksát, azaz leföldelte. Csak füstölögni szabad, de láng, az nem. Később még, ahol jött a füst, ott is fojtást kapott. Jó kis időt kellett várni, éjjel-nappal őrséget állni. „A jó munkához idő kell.” Ha mindez megvolt: siker koronázta munkáját. Volt egy csomó szene. Ha elfogyott, újból kezdhettem. Mindez fárasztó munka, de megéri. Egy jó vacsora után, a család megbeszélte Péter további sorsát. Két év van a katonai bevonulásáig, időt ne veszítsen a Péter. Ismétlem a családnak: október van. Anyám nem igen értette. István mindent ráhagyott, Apánk csak bólintott. Ha meglesznek a papírok, megyünk a szerződést kötni. Anyánk csak nézett: Miért kell ennek így lenni? Hiszen itt vagytok mind a ketten! Ez így igaz! – mondja Apánk. Ha majd megy vizsgázni, megtudja, miért kell az elmélet. A gyakorlatot itt megszerzi, az elméleten majd átrágja magát a könyvekből, a jegyzetektől. Nekem megvannak a füzeteim, abból majd rávezetem a dolgokra. Csak ismerje ki magát Péter, nem elveszett gyerek! Azért dolgoztam a műhelybe. Nem voltam irigy István öcsémre. Amaz igen keveset beszélt, csak tette dolgát. Ilona húgom igencsak elsajátította az irányítás művészetét. Már volt egy udvarlója, de nem volt biztos, ez lesz az igazi, de ebbe én nem szóltam bele. Ilona húgommal sokat beszélgettünk az ilyen dolgokról, de soha nem mondta, hogy ez lesz az

igazi. Ekkor már huszonhárom éves voltam, István öcsémnek már meg volt a ház-helye, vagyis megvásárolta a telket, amit ő magának kinézett. Jó fekvésű hely volt. Mindennap várta a behívót, meglepetésére rövid időn belül meg is jött a behívó. Bevonult katonának. Várható idő: három év.

Vissza kell térni a saját életemre!

A kiszemelt kislányra, annak a honlétére. Mint már említettem, csak a hétvégén jöttek haza az erdészháztól. A jószágnak idehaza hordták a takarmányt, úgy a szalast, mind a szemest. Bármelyik családtag, ha hazajött, itthon már várta a nagyapjuk. Szomszédban lakott az egyedül élő nagybátyjuk. A két testvér szomszédosok voltak. A nagyapa hol itt lakott, hol meg ott.

Megjegyzem: Mindkét házat a nagyapa építette! Mert csak két fia volt. Mindkettő házat kapott, meg több hektár földet. Ezt nevezem. Nagyapa Állami erdész volt. Így hát, mindkét fia is erdész lett. Az akkori erdész kiképzés alapján. Mind a ketten nyugdíjasok voltak. A nagyapa meg az első fia. Nagy volt a korkülönbség. A két fiú között. Majdnem tizenöt év. Eközben születtek kis korukban meghaltak, ezért volt a nagy korkülönbség. A második fia még aktívan működő erdész. Nagyon keményen vette feladatát. Az erdővel való kapcsolat kemény kitartás, a munkások, a bérezés, a szállítás megoldása. Meg az otthoni béresek, napszámosok, meg a család összes tagja. Nincs kegyelem!

Vissza saját életemre! Megvolt a napi munkám! Csak még kellett várnom az ipari működési engedélyre. Az egyik napon el kellett mennem. Vasat bevásárolni, a nagyobb városba, mert itt az üzletbe csak kis dolgok, kis eszközök voltak. Megdöbbenésemre azon a napon megjött a működési engedélyem. Jött a posta. Kiált a postás, szaladnak a kutyák, nem fél a postás, mert az lovon ült. Belátott a nagykapun. Ment az anyám. Üdvözlik egymást. Aláírja, közli, biztos, hogy az engedély. Átadja, átveszi, nagy örömmel nézegeti. Megy a papához. Ránéz: ipari osztályról jött, ez a Jánosnak az engedélye. Rámondja: minékünk ez nagy

öröm, de öneki még nagyobb. Estére megérkezett János. A bevásárlásból. Hozott sok mindent a konyhára, meg önéki a sok vasat. Estére megjött a Péter is a határból. Vacsorára összeült az egész család. Vacsora után megbeszéltük a további feladatot. El kell menni az ipari osztályra. És meg kell kötni szerződést, mintha teljesen vad idegenek lennénk egymáshoz. Másnap el is mentek. Az apa, meg a nagy fia, meg kisebb fia. Iparügyi osztályra, vagyis az apa meg a két fia: hivatalosan ügyvédhez! Megkötötték a szerződést. Az apa meg a mester, a mester meg az inas között. Vége volt az ügynek. Kijelenti az ügyvéd, ilyen még nem volt az én praxisomban! Felhívja a figyelmet a leírtak alapján, hogy ez így legyen, mert hanem akkor baj lehet ebből. Úgy-e megértették? Rendben van, mondja az apa. Meg leszünk egymás között. Gyors járművel, lovas szekérrel utaztak, ez volt az úgynevezett állandó fuvaros. Mert ilyenek is kellett lenni. Mert a családnak lova nem volt. Mert mindenki kisiparos volt a családban. Jánosnak eszébe jutott, hogy ez a jó dolog mégsem lesz így jó! Az eszében az járt. Az anya mindenbe beleszólt. Mindenhol ő akarta irányítani a dolgokat. A Péter ügyét úgy tudjuk rendben tenni, ha az én ügyemet rendbe teszem. Arra gondoltam: tovább kell lépnem a saját ügyemben. Úgy szaladt az idő! Csak úgy rohant! Sokat gondoltam a házasságomra, mindezt nem vertem nagydobra. Csak úgy, magamba volt elrejtve. A családba az volt a jó, mert mindenkinek meg volt a helye. Az étkeztetés, a szállás egy helyen volt a családban, úgy Péternek, mind énnekem. Ha anyánk úgy döntött, hogy mindenki kimegy a határba a feladat elvégzésére, akkor úgy kellett lenni. Ez nagyon szép volt.

Saját gondolatom!

Huszonöt évesen. Megházasodok. Ez volt a tervem. Igyekeztem találkozni azzal a kislánnyal. Találkoztam is. Szomorúan, de béketűrően. Lehetett olvasni az orcáján az örömet, sokat beszélgetünk, tervezgettem. Nem ígért semmit. Mert minden nem őrajta függ, mert ő még nem akar férjhez menni! Ez volt a feltevése! Tudod! Csak még tizennyolc éves vagyok! Az nem baj! Csak majd belejössz min-

denbe! Nem vagyok még felkészülve erre a nagy feladatra!

Bucsuztunk egymástól. Siettetet a nagyapához, mert egyedül jött be az erdészháztól. Mindez egy szombat este volt. Itt el kell mondanom, hogy a távolság a falubeli ház és az erdészház között, ez mindössze huszonöt kilométer. Ha egymaga jött, akkor lovon, vagyis lóháton. Ha ketten, akkor bricskán. Ha hárman, akkor meg hintón vagy szekéren. Az apja nem szívesen adta oda a lovat, mert nagyon meghajtják. Úgy, mint a fiatalok: hamar és gyorsan.

Igen elkanyarodtam a saját feladatomtól! Azért jöttek a szekérjavítások meg a ló patkolás, új szekérkészítés. Volt munkám bőven. Csak a családban az, ami nekem nem tetszett sokszor, az anyám más elfoglaltságot adott Péternek, mikor én nékem kellett segítsen. Viszont, nagy tapintattal és udvariassággal, hogy meg ne sértsem az anyámat, sokszor behívtam a műhelybe. Saját szemével lássa, hogy segítségre van szükségem. Mindenre talált megoldást. Egyszerűen csak kiment az ajtón, belátta, hogy tényleg nem lehet megoldani másképp, amikor kell a segítség, akkor kell. Péter nagyon ügyes volt, de az elmélet az nem ment. Egyszerűen kiment az ajtón, ha nem tetszett valami. Felhívtam a figyelmét: Figyelj, öcsém! Ez így van rendjén, és így is lesz! Mindezt nem én találtam ki. Ez a törvény az iparosság között. Ha tetszik neked, ha nem, ez van! Biztos vagyok abba, máskor is meglesett az anyánk az elméleti foglalkozáson. (Múlt az idő.) Egy másik alkalommal benyitottam a konyhaajtón, láttam, hogy Péter lehajtott fejjel van, de nagy csönd van odabenn. Most kaptál Péter! Gondoltam, megvolt a gyóntatás. Akkor jöttem rá, hogy Péter már leleskedik a lányok után. Csak még tizenkilenc éves volt. Péter, Péter, nem lesz ennek jó vége!

1. Lapunk előző számában részleteket közöltünk *Jankó János* életrajzából. Ebben a számban újabb fejezeteket adunk közre. Ahogy korábban is említettük, az életrajz szerzője Jankó János fia, Jankó Antal. A magyarfalusi származású, Egyházasközön élő szerző apja füzetbe írt életrajza alapján rekonstruálta az élettörténetet. Az apa élettörténetének a megírása mellett Jankó Antal (saját) önéletírását is elkészítette. A 2015 januárjában lezárt kéziratok kiadási szándékkal keletkeztek, a kötet megjelenése 2017 elejére várható. A szöveget gondozta, szerkesztette és közreadja: **Iancu Laura**.

Ábrahám Judit 2005 óta rendszeres rovatszerkesztőnk, akinek munkája révén mély és hiteles betekintést kaphatunk a Gyimesi csángók kultúrájába. Hálásan köszönjük munkáját, s hogy még jobban megismerjük, íme néhány önvalló mondata:

„Erdélyben születtem, a csíki medence legdélre esőbb falujában, Újtusnádon. Kora gyermekkorom óta vonzódik a régies hagyományokhoz, gyermekkoromban gyűjtöttem, féltve őriztettem a padlásodúkban félretett korsókat, rokkát, festett ládát, ruhát, csodálkozó szemmel hallgattam nagyanyám, és a régi öregek történeteit. Ha visszagon-dolok, úgy érzem, „beleszülettem a néprajzba”, ezért is könnyű nekem a kapcsolatteremtés a falusi, ún. adatközlő emberekkel, akár Gyimesben, akár Indiai útjaim során Radzsasztánban. Első igazi mesterem, Zerkula János volt, akitől Gyimesi népzene-tanultam, a zene mellett pedig ízesen elmesélt történeteit hallgattam. Gyimesi útjaim során másokhoz is rendszeresen eljártam, akik vagy a zene miatt, vagy egyéb különlegességük miatt bűvöltek el, vagy csak egyszerűen „falusi” egyszerűségük miatt. Ide tartozik Galaczi Eszti néni is, akinek személyisége azért elbűvölő, mert nincs benne semmi mesterkéeltség, elvárás, csak a tiszta, őszinte figyelem, amivel a vendéget fogadja.

A „Gyimes varázsa” rovatban történeteket mutatok be saját gyűjtéseimből, valamint olyan énekeket, népdalokat, műdalokat, amelyek a táncmuzik repertoárból vagy kimaradtak, vagy jelen vannak, de a hozzájuk rendelt történet révén tágabb megvilágításba kerülnek. A történetek bemutatása során igyekszem visszaadni a gyimesi nyelvjárás jellegzetességeit, a beszélt nyelvre jellemző következetlenségekkel együtt, hogy sokkal életszerűbb legyen az élmény, a virtuális találkozás történeteim szereplőivel, és, hogy tényleg elvarázsoljam az olvasót Gyimes varázslatos világába.”

www.abrahamjudit.com

www.abrahamjudit.blogspot.hu

Az ibolyászó lány

Ez igaz történet. Várja el, hogy mondjam el, hogy vót!

Az embernek minden reggel tűnt el a leánya, nem tudták, hogy hova ment, s közbe’ oda-járt, ki az erdőbe, az erdőpásztorral szeretkezni. Egyik nap kiment az ember arra a helyre. A leány azt hitte, hogy a szereteje, távolról nem ismerte meg, hogy az apja jött ki erdészruhába, s hívta magához:

Jó reggelt, te szép leán,

Mondá a vadász!

Jó reggelt, te szép leán,

Mit keressz te ily korán,

Ebb’ az erdőbe,

Ebbe a sűrűbe!

Ibolyászni (1) jöttem én,

Mondá a kislány,

Ibolyászni jöttem én,

Szeretőmet várom én,

Ebb’ az erdőbe,

Ebbe a sűrűbe!

Kösd a lovat a fához,

S te meg gyere babádhhoz,

Ebbe a sűrűbe,

Ebbe az erdőbe.

Puskámtól sem mehetek,

Mondja a vadász,

Puskámtól sem mehetek,

Szeretőd se lehetek,

Ebb’ az erdőbe,

Ebbe a sűrűbe!

Hadd a puskát a fűbe',
S te meg ülj az ölembe,
Ebb' az erdőbe,
Ebbe a sűrűbe!

(Elmesélte Galaczi Eszter, gyimesközéploki kenő asszony (2), 2005. 08. 30-án, Ábrahám Judit és Bodon Kornélia társaságában, Gyimesközéplok

Lejegyezte Ábrahám Judit, 2016. 04.29)

Kutyámtól sem mehetek,
Mondja a vadász,
Kutyámtól sem mehetek,
Szeretőd se lehetek,
Ebb' az erdőbe,
Ebbe a sűrűbe!

Friss, tavaszi öntött saláta, Eszti néni módjára

Ezt otthon ki lehet próbálni, mert hamar megy, s csak saláta, tej, olaj/ szalonna, züld hagyma kell héza.

A lábosba szalonnát kockázunk. Mikor megpirult kicsit, s zsírt eresztett, akkor a hagymaszárat megvágjuk apróra, s belékeverjük. Kicsit megdinsztelődik, s egy-két tojást rea ütünk, összekeverjük, az is a hagymával megpirul. Feleresztjük a savanyú tehén tejjel. A salátát közbe megmossuk, felaprítjuk. Amikor a tej fellobant, beléteesszük a salátát, sokáig nem főzzük, hogy ne főjjön szét a saláta. Én jobban szeretem, ha nyersen egy kicsit herceg (3).

Ha édes tejjel főzzük, akkor es jó, csak, amikor fellobog, le kell venni a fütőről, nehogy kifusson, kicsit csendesedjék meg, s aztán ecetet tölteni hezza, s az úgy-e megsavanyítsa.

Jó étvágyat hezza!

Puskalövés hallatszott,
S egy szép kislány elaludt,
Ebb' az erdőbe,
Ebbe a sűrűbe!

(Elmesélte Galaczi Eszter, Gyimesközéplok, 2005. 08. 30

Lejegyezte Ábrahám Judit, 2016. 04.29)

Nyisd ki asszony kapudat,
S halva hozom lányodat,
Abból az erdőből,
Abból a sűrűből.

Diófából koporsót,
Mondá a vadász,
Diófából koporsót,
S falevélből takarót,
Abból az erdőből,
Abból a sűrűből.

Így történt. Az apja nem akarta, hogy azzal az erdősszel jóba legyen a leánya.

- Hát ez borzalmas.
- Igen, vannak ilyenek.
- Mi a tanulság, ne menjünk az erdőbe ibolyát szedni!

-
- (1) ibolyát szed
 - (2) a csontkovács erdélyi, falusi megfelelője
 - (3) serceg, ropog

Rovatszerkesztő: Ábrahám Judit

*Felsőrekecsin, Felsőrekecsény,
Külsőrekecsin
Trunki Péter*

Külsőrekecsin nevének említésében sokaknál időnként bizonytalanságot érzek. Mindenki olyan formában ejti, ahogy éppen ismeri, ahogy azt hallotta, esetleg félrehallotta és megszokta, de tegyük hozzá, a címben olvasott formák közül nem feltétlenül mindegyik helyes.

A jelenség nem csupán szóban, hanem írásban is érvényesül. Ahogy a közel negyed évezredes település múltjában kutakodunk, a név megannyi formában feltűnik. PETRÁS INCE JÁNOS a Szent László Társulathoz írott leveleiben, illetve az egyházi összeírásokban a latin *Rekecsin Superior, Superior Rekecsin* mellett *Felsőrekecsin, Felső Rekecsin, Felső kerecsen, felső Rekecsén* változatokat említi. DOMOKOS PÁL PÉTERNÉL a *Felsőrekecsin és Külsőrekecsin* egyaránt előfordul. GUNDA BÉLA szóba hozza ugyan a *Külsőrekecsényt*, maga azonban következetesen *Felsőrekecsényről* ír. PETRÁS idejében részint érthető volt az ingadozás, hiszen a falu még talán egy évszázados sem lehetett. A mai, széles körben elterjedt magyar neve Külsőrekecsin, román neve pedig Fundu-Răcăciuni. Mi okozza mégis a gyakori tévesztéseket?

Ha a román *Fundu-Răcăciuni* nevet tekintjük, a *Răcăciuni* (Alsőrekecsin) nevű településhez való viszonyítást ismerjük fel benne. A román *fund* előtaggal való megnevezés bizonyosan a két lakóterület különállásának és összetartozásának az együttes kifejezése. A Román értelmező szótárban (Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția II. Univers Enciclopedic, București 1996.) a *fund* jelentései között a következőt olvassuk: „Partea de jos, închisă, a unei cavități naturale; (...) Partea cea mai depărtată (considerată în linie orizontală) a unui loc”, vagyis: egy természeti üreg alsó, zárt része (...) Egy hely – vízszintes értelemben vett – legtávolabbi része (a fogalom hasonló meghatározására vö. Dicționarul limbii române. Academia Română, Tomul II., partea I. F–I., București, 1934).

Bonyolultabb kérdéssel állunk szemben a magyar nyelvű megnevezéseknél, itt ugyanis

két nyelvi indíttatású (részben helyesírási) tényezőt tapasztalunk: 1. A név utótagjának végső szótagja, 2. Az összetétel *Felső-*, illetve *Külső-* előtagja.

Rekecsiny

A *Rekecsiny* kialakulásának háttérében nyelvi okok húzódnak meg. A név a román nyelvből származó kölcsönzés, átvétel, tehát minden bizonnyal távoli vizeken eveznek mindazok, akik – noha PETRÁSnál is előfordul egyszer – hangtorlódást sejtve, a sólyomféle ragadozó madár, *kerecsen* (*Falco cherrung*) nevét próbálják fölismereni benne. Hogyan alakult ki mégis ez a forma?

Könnyű volna kijelenteni, hogy egyszerűen megszokással van dolgunk, hibás tanulási eredménye mindez. Hogy ez téves gondolkodásra vallana, bizonyítják a hasonló helyzetben levő hangváltozások. Elég, ha kezünkbe vesszük MÁRTON GYULA *A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969) című monográfiáját, vagy az azonos című szótárát (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1972), ahol példák bőségét találhatjuk erre a jelenségre.

Nyelvileg valójában az *n* használatára jellemző, hogy szóban az *e* és *i* magánhangzók előtt gyakran jésül, illetve *ny*-es alakban jelentkeznek. Ne feledjük, a románból vett kölcsönszóval van dolgunk, márpedig általánosan jellemző, hogy a közszavakra vonatkozó nyelvtani jelenségek a tulajdonnevekben is érvényesülnek. Nem tartom kizártnak, hogy az *ny*-es végződés éppen a helyiektől származó kiejtést tükröz. Ha megfigyeljük az idősebbek kiejtését azt tapasztaljuk, hogy a román *Răcăciuni* alakot szóvégi *ny*-nyel ejtik. Az *ny*-es végződés elterjedését továbbá minden bizonnyal a valahonnan származást jelentő *külsőrekecsini* melléknévi alak is táplálhatta.

Felsőrekecsin, Külsőrekecsin

A kétféle előtag váltogatása csak úgy érthető meg, ha történetileg tekintünk a településnévre. Minél távolabbra nyúlunk vissza az időben, annál inkább a *felső-*, és minél inkább közeledünk a jelenhez, a *külső-* előtag lesz gyakoribb, dominánsabb. A korábbi

elnevezés magában hordozza a szerkezet frissességét, a másik településtől, *Alsórekecsintől*, (a külsőrekecsiniek körében egyszerűen Rekecsintől) való megkülönböztetést. Azt fejezi ki, hogy Felsőrekecsin területileg Alsórekecsinhez képest feljebb fekszik. A *Külsőrekecsin* változat a XX. századi szakirodalomban vált általánossá, a falu és a környező települések lakói azonban mind a mai napig jobbra a *Felsőrekecsin*, illetve *Fundurekecsin* névformát használják.

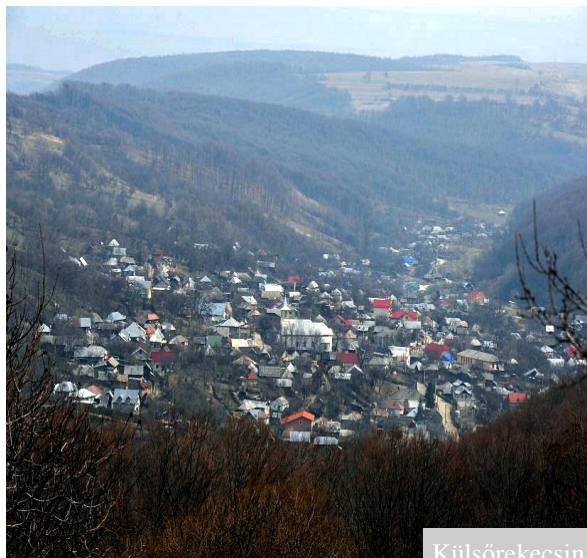
Mivel a település a Klézsétől déli irányban fekvő dombok közötti völgyben húzódik meg, a *felső*- előtag valóban a helyi gondolkodásban gyökerező térbeli elhelyezést erősíti. Ez lehetővé teszi a ténylegesen lejjebb, a völgyben (Szeret folyó partján) fekvő *Alsórekecsintől* való elkülönítést. A helyi szóhasználattal élve, ha a kiindulóponttól, Külsőrekecsintől Rekecsin felé halad valaki, akkor *lefelé* megy, ha viszont Rekecsintől Külsőrekecsin irányba, akkor *felfelé*. Ugyanezt a gondolkodásmódot erősíti a helynevek meghatározásában tapasztalható megoldások egész sora, pl. *Felső Faluvége*, *Arsó Faluvége*; valaki felmegy *Limbárára*, de lemegy *Kotyorhelyre*, hisz az előbbi a falu felső végének irányában van, az utóbbi viszont azzal ellentétesen, az alsó részen.

A *Külsőrekecsin* – egyes falubeliek *Kürsőrekecsinnek* mondott forma – számukra idegenkedő, de kétségtelenül fokozottan terjedő változat. A név gyors előretörését a *Felsőrekecsinnel* szemben a magyarországiakkal és az erdélyiekkel folytatott intenzívebb kapcsolat segíthette elő, gondoljunk csak a turizmus megelevenedésére vagy a gyermekeket és szülőket egyaránt érintő sikeres keresztzüli programra, és nem utolsósorban az immár másfél évtizede folyó iskolai magyar oktatásra.

A magyar névadási szokásban mindkét forma megtalálható, igaz, nem egyenlő súllyal. Hogy a *Felső*- előtag a *Külső*- előtaggal szemben mennyire dominánsabb névadási forma a különféle magyar vidékeken, jól mutatja KISS LAJOS Földrajzi nevek etimológiai szótára (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988, I.). Itt ugyanis közel száz *Felső*- előtagú településnevet számlálhatunk, míg a *Külső*- elő-

tagúakból alig találunk három lakott területet. Nem kétséges tehát, hogy a *Külsőrekecsin* forma eredendően nem a helyi, hanem más vidék gondolkodásmódját tükrözi, névadója így semmiképp sem moldvai. A *Felsőrekecsin* elsőbbségét PETRÁS INCE JÁNOS korai feljegyzései is alátámasztják. Nála ugyanis a már jelzett írásmódok között egyetlen *Külsőrekecsin* névtagot sem találunk. Beszédes ugyanakkor a latin *Superior*. Ennek helyre vonatkozó jelentése ugyanis 'feljebb levő, felsőbb, magasabban fekvő'.

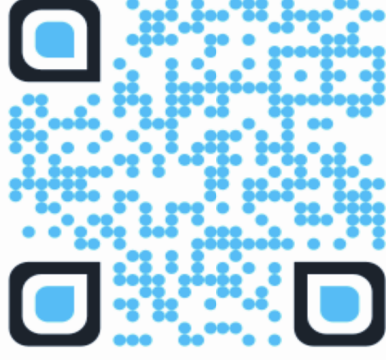
A név kötőjeles változatainak a kiküszöbölése már helyesírási kérdés. Ha a vonatkozó helyesírási szabályt alkalmazzuk, akkor egyértelművé válik, hogy a több szóból álló településnevek névtagjait egybeírjuk. Hogy is állunk most a *Külsőrekecsin* és *Felsőrekecsin* igazi nevével?

Külsőrekecsin

- iskolai emlékkönyvek
- ballagási meghívók
- iskolai szóróanyagok
- bemutakozó anyagok
- egyedi tankönyvek
- üzleti jelentések
- bemutakozó brossurák
- térképes tájékoztatók
- reprezentatív nyomtatványok
- meghívók
- formanyomtatványok
- reklámanyomtatványok

www.pannonianyomda.hu

tel: +36 1 412 52 03

fax: +36 1 4125260

nyomda@pannonianyomda.hu

Gyorsaság elérhető áron

A moldvai csángó falvakban még ma is elképzelhetetlen, hogy két ember szó nélkül menjen el egymás mellett, még ha nem is ismeri egymást. Két mondatot biztosan váltanak. A legudvariasabb megszólítás, ha „keresztanyának”, vagy „keresztapának” nevezik egymást. E szép szokást megtartva, most mi is megszólítjuk Önt:

Legyen Ön is Keresztapa, Keresztanya!

Támogassa egy-egy csángó kisgyermek magyar tanítását jellekes keresztiszlóság vállalásával! Havi 4 ezer forint befizetésével lehetővé teheti egy általános iskoláskorú gyermek számára az anyanyelvi oktatást. A tehetségesebbek továbbtanulhatnak magyar középiskolában, Csíkszeredában. Az ő tanulmányaikhoz azonban már havi 15 ezer forint szükséges. (Az így összegyűlt összegből tudunk hozzájárulni a tanári fizetésekhez, az oktatási helyszínek fenntartásához, a kollégiumi költségekhez.)

A jellekes keresztiszlóság azt is jelenti, hogy Ön választhat egy „keresztgyermeket”, akivel levelezés, találkozás során szoros kapcsolatba kerülhet. Rajta keresztül betekínthet a csángó emberek életébe, megismerkedhet történelmükkel, gazdag hagyományaikkal, életré szülő barátságokat köthet!

Moldvában gyakorlatilag soha sem volt magyar nyelvű oktatás (kivéve az 1950-es években indított magyartanítást, amit gyorsan elsöpört a történelem). A moldvai magyar oktatási programnak köszönhetően ma 26 csángó faluban - iskolában és iskolán kívül - közel 2 ezer gyermek tanulhatja ősei nyelvét. De sok ezren vannak még, akiknek nincs lehetőségük magyar iskolába járni. Értük, minden csángómagyar kisgyermek tanulási lehetőségéért kérjük az Ön segítségét is.

Adományokat
Magyarországon

A Moldvai Magyar Oktatási Alapítvány bankszámlaszámára várunk:

OTP, 11742173-20154778

OTP, Sepsiszentgyörgy RO13OTPV 300000766374RO01

bankszámlaszámára küldhetik

Kapcsolat:

Keresztiszlók a Csángómagyarokért Egyesület

1126 Budapest Böszörményi út 20-22

napközben Pákozdi Judit elnök

telefon: **+36/30 960 5919** | e-mail: pakozdi.judit@keresztiszulok.hu

18 óra után Nagy Erzsébet titkár

telefon: **+36/ 1/200 2898** | e-mail: info@keresztiszulok.hu

A Moldvai Magyar Oktatásért Alapítvány

Wagner Nóra

telefon: **+36 20 564 7055** | e-mail: ammoa@csango.eu

Minket az NKA támogat!

MEGHÍVÁS AZ IRGALMASRENDBE

Reményteli szívvel hívjuk a Betegápoló Irgalmasrend szerzetesi közösségébe azokat a 18-35 év közötti ifjakat, akik a betegek ápolásában vélik megtalálni életük értelmét.
Az irgalmasrendi testvérek egyik jelmondatával várunk benneteket:

„KAPUNK TÁRVA,
A SZÍVÜNK MÉG INKÁBB”

Hitünk szerint a legkiszolgáltatottabb emberek,
a betegek szolgálatára Isten hív és küld bennünket.

Küldetésünk egyedüliségét a karizmánk, a HOSPITALITÁS
(=befogadó szeretet) fejezi ki.

Közösségünk tagjai, alkalmasság esetén, a következő területeken
készülhetnek fel szolgálatukra: szakápolás, gyógyszerészet,
orvostudomány, teológia.

**HA SZEBBÉ AKAROD TENNI A VILÁGOT
ÉS BOLDOGABBÁ AZ EMBEREKET,
GYERE KÖZÉNK!**

P. Kozma Imre OH.

Az Irgalmasrend magyarországi vezetője
P. Kozma Imre OH

Keresd Kovács Gellért testvért

Telefon: 0036-30-616-8668
E-mail: gellert@brueder.at

Címünk:
1023 Budapest, Frankel Leó út 54.
Telefon: 0036-1-438-8641
E-mail: irgalmasrend@irgalmas.hu

BETEGÁPOLÓ IRGALMASREND
MAGYARORSZÁG